

Sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien näkemyksiä
ekososiaalityön käytännön mahdollisuuksista ja haasteista
asumisen sosiaalityössä

Joanna Asumus

Riikka Keitsa

Viivi Niemelä

Käytäntötutkimus I & II

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Sosiaalityön maisteriohjelma

2022–2023

Sisällysluettelo

1 Johdanto	1
2 Ekososiaalinen viitekehys.....	4
3 Tutkimuksen toteutus	6
3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset	6
3.2 Tutkimusetiikka	8
4 Kirjallisuuskatsaus.....	10
4.1 Rakenteellinen sosiaalityö.....	14
4.2 Yhteisöt ja verkostot	18
4.3 Tapauskohtainen sosiaalityö	22
4.4 Ekososiaalinen asiantuntijuus ja työorientaatio.....	23
5 Työntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisista käytännöistä.....	25
5.1 Fokusryhmähaastattelu.....	25
6 Johtopäätökset ja pohdinta.....	29
Lähteet.....	34
Liite 1	.
Liite 2	.

1 Johdanto

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tutkia ekososiaalisen lähestymistavan käytännön soveltamis- ja kehittämismahdollisuuksia asumisen sosiaalityössä Vantaalla. 1.1.2023 alkaen Vantaan ja Keravan kaupungit yhdistyivät Vantaan ja Keravan hyvinvointialueeksi, joka järjestää asukkailleen yhteiset sosiaali-, terveys- ja pelastuspalvelut (Vantaan ja Keravan hyvinvointialue, 14.12.2022). Tutkimuksemme teko ajoittui aikaan ennen hyvinvointialueelle siirtymistä ja sijoittui Vantaan asumisen sosiaalityön paikalliseen toimintaympäristöön, jonka takia käytämme tässä tutkimuksessa vanhentunutta ilmaisua Vantaan asumisen sosiaalityö. Tutkimuksen ensimmäinen osa toteutetaan kirjallisuuskatsauksena, jonka avulla pyritään selvittämään, miten ekososiaalista lähestymistapaa on aikaisemmin sovellettu käytännön sosiaalityöhön. Tutkimuksen toisessa osassa tuomme kirjallisuuskatsauksen avulla saadut tulokset tarkasteltaviksi fokusryhmähaastattelussa, joka koostuu yksikön sosiaalityöntekijöistä ja sosiaaliohjaajista.

Laajasti ymmärrettynä ekososiaalisuus voidaan määritellä erilaisiksi ympäristöarvoja ja ihmisoikeuksia yhdistämään pyrkiviksi yhteiskuntapoliittisiksi näkökulmiksi. Ekososiaalisen lähestymistavan juuret ovat modernin yhteiskunnan ekologisessa liikkeessä ja kestävästä kehitystä koskevassa keskustelussa. Ekologisempi elämäntapa ja kestävä kehityksen mukainen yhteiskunta ovat olleet julkisen keskustelun aiheita jo 1980-luvulta lähtien, ja viimeisten vuosikymmenten aikana se on noussut yhä tärkeämmäksi ihmiskunnan toimintaa ohjaavaksi periaatteeksi. (Närhi, 2015; Helne & Silvasti, 2012.) Kestävän kehityksen käsite on saanut osakseen myös kritiikkiä, sillä sen nimissä toteutetut projektit eivät ole kyenneet tuottamaan todellisia ratkaisuja ympäristö- ja sosiaalisiin ongelmiin (Häikiö, 2012, s. 151–152.) Kestävän kehityksen huomioiminen arjen toiminnassa vaikuttaakin usein jäävän vaatimattomaksi, ja todellinen siirtymä kohti kestävämpää yhteiskuntaa vaatii toteutuakseen sekä vallitsevien ajattelumallien haastamista että uudenlaisia ratkaisuja ja konkreettisia tekoja (Helne & Silvasti, 2012).

Sosiaalityölle keskustelut ympäristökriiseistä ja kestävästä kehityksestä ovat merkinneet vaatimusta kriittisiin pohdintoihin koskien etenkin sen perinteistä tapaa ymmärtää oikeudenmukaisuutta sekä elinympäristön ja ihmisen hyvinvoinnin välistä suhdetta. (Dominelli, 2012; Matthies & Närhi, 2014.) Ekososiaalinen viitekehys sisältää sekä teoretisointeja, joissa painotetaan holistista, elinympäristön huomioivaa sosiaalityön toimintaa, että kriittisempiä pohdintoja vallitsevista yhteiskunnan, talouden ja palveluiden järjestämisen tavoista. Yhteistä ekososiaalisille näkökulmille kuitenkin on, että ne pyrkivät tekemään näkyväksi sosiaalisten, ekologisten, taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden keskinäisriippuvuutta ja nostamaan myös kysymykset ihmisen, ympäristön ja luonnon välisestä

suhteesta myös sosiaalityön tehtävästä ja toiminnasta käytäviin keskusteluihin. (Närhi, 2015; Helne & Silvasti, 2012, s. 11).

Keskustelu ekososiaalisesta sosiaalityöstä vaikuttaa usein jäävän teoreettiselle tasolle kenties siksi, että sosiaalityöntekijöiden vaikutusmahdollisuuksien voidaan katsoa kapeutuneen nykypäivän sosiaalityössä, joka painottaa yksilökeskeisiä ja korjaavia työskentelymalleja ja jota johdetaan uuden julkishallinnon mukaisilla opeilla (Närhi, 2015, s. 325). Tässä tutkimuksessa olemmekin kiinnostuneita siitä, miltä ekososiaalinen lähestymistapa voisi nykypäivän julkisen sosiaalityön kontekstissa näyttää. Närhen (2015, s. 325) mukaan vielä 1990-luvun loppupuolella ekososiaaliset lähestymistavat näkyivät paikallisissa sosiaalityön käytännöissä esimerkiksi klassisena yhteiskuntatyönä, paikallisina ympäristöanalyysinä sekä kierrätykseen perustuvina työllistymishankkeina. Nykyisestä ekososiaalisen sosiaalityön kansainvälisestä tutkimuksesta on löydettävissä laajalti erilaisia näkökulmia koskien esimerkiksi ympäristöoikeudenmukaisuutta, ruoka- ja asuntopolitiikkaa, kestäväää toimeentuloa sekä sosiaalityön roolia ja interventioita ympäristökatastrofeissa tai ympäristöön liittyvissä konflikteissa (Coates & Gray, 2011, s. 233). Suomessa ekososiaalista lähestymistapaa rakenteelliseen sosiaalityöhön ovat pohtineet erityisesti Matthies ja Närhi (2014). Tutkimusta viime vuosilta löytyy myös esimerkiksi ruohonjuuritason ekososiaalisista innovaatioista (Matthies, Peeters, Hirvilampi & Stamm, 2020).

Tutkimuksemme on käytäntötutkimus, joka toteutetaan yhteistyössä Vantaan asumisen sosiaalityön yksikön kanssa. Asumisen sosiaalityö on asumissosiaalisen työn erityisyksikkö, joka toimii osana Vantaan aikuisten ja nuorten sosiaalipalveluita. Asumisen sosiaalityössä työskennellään pitkäaikaisen ja vahvan tuen tarpeessa olevien asiakkaiden kanssa asumiseen liittyvissä haasteissa. Asumisen sosiaalityöhön ohjaututaan tilanteissa, joissa kevyempiä tukimuotoja on jo kattavasti käytetty tai vahva tuen tarve on palvelutarpeen arvion mukaan ilmeinen. Työskentely asumisen sosiaalityössä on aina tavoitteellista ja suunnitelmallista ja työskentelyote on toipumisorientaation mukainen. Palvelut ovat pitkäaikaisia mutta lähtökohtaisesti määräaikaista, jolloin tavoitteena on paluu peruspalveluihin ja mahdollisimman itsenäiseen asumiseen. (Tuomisto, 13.10.2022.)

Käytäntötutkimuksen ideointiin ja suunnitteluun osallistuneet työyhteisön edustajat toivovat tutkimuksen tuottavan tietoa siitä, miten ekososiaalista näkökulmaa voitaisiin asumisen sosiaalityön käytännössä hyödyntää esimerkiksi asumispalveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä. Tutkimuksemme tavoitteena onkin selvittää erityisesti sellaisia Vantaan asumisen sosiaalityöhön soveltuvia toimintatapoja, joilla voitaisiin edistää sekä asumisen sosiaalityön asiakkaiden hyvinvointia että ekosysteemin tilaa.

Idea käytäntötutkimuksemme aiheelle on syntynyt Vantaan asumisen sosiaalityössä, jossa aihetta ideoineet työntekijät ovat toivoneet lisää tietoa siitä, miten ekologisia ja ekososiaalisia näkökulmia voitaisiin huomioida ja hyödyntää käytännön sosiaalityössä. Työyhteisössä on kiinnitetty huomiota kasvavaan tarpeeseen lisätä ja vahvistaa kestävästä hyvinvointia ja ekososiaalityötä koskevaa osaamista. Yksi käytäntötutkimuksen yleisistä lähtökohdista onkin käytännöstä kumpuavien huolenaiheiden tai tiedon tarpeiden tutkiminen (Satka, Julkunen, Kääriäinen, Poikela, Yliruka & Muurinen, 2016, s. 8–9).

Toisena tärkeänä lähtökohtana käytäntötutkimukselle voidaan pitää yhteistä oppimista ja tiedonmuodostusta, joka voi parhaimmillaan tukea käytännön työssä ilmenevien pulmien ratkaisemista ja työyhteisöjen kehittämistä. Tiedonmuodostus käytäntötutkimuksessa perustuu siihen, että kaikki käytäntötutkimuksen toimijoilla on hallussaan tutkittavan aiheen kannalta merkityksellistä tietoa, ja kaikilla toimijoilla on mahdollisuus osallistua tutkimusongelmien muodostamiseen. (Satka ym., 2016, s. 9–11.) Tässäkin käytäntötutkimuksessa tutkimusta koskevaa keskustelua on käyty työyhteisön edustajien kanssa tutkimusongelman ja tutkimuskysymysten muodostamisesta lähtien, jo ennen tutkimuslupaprosessin aloittamista. Satkan ja kumppaneiden (2016, s. 11) mukaan käytäntötutkimuksen tutkimusmetodisten valintojen tulee olla sellaisia, että käytäntötutkimuksen toimijat voivat yhdessä työskennellä tutkimuskohteen parissa keskusteluyhteyden rakentamiseksi tutkimuksen ja käytännön toiminnan välillä. Tutkimuksen suunnitteluun osallistumisen lisäksi työyhteisö on osa tiedonmuodostuksen prosessia. Kirjallisuuskatsauksen avulla pyrimme vastaamaan käytännöstä nousseelle tiedontarpeelle ekososiaalista sosiaalityön osaamista koskien. Kirjallisuuskatsauksen tulokset palautetaan reflektoitavaksi työyhteisön jäsenille, jolloin katsauksessa syntyneitä tietoa on mahdollista yhdistää käytännön toimijoilla olevaan tietoon. Tällä tavalla voidaan saada tietoa esimerkiksi siitä, miten tulokset ovat sovellettavissa paikalliseen käytännön toimintaan, jolloin on mahdollista muotoilla sellaisia toimintamalleja, joilla on käytännön kannalta todellista merkitystä. Tutkimus pyritään toteuttamaan niin, että myös uusien ideoiden ja käytäntöjen kehittämiseksi on tilaa. Tätä pyritään mahdollistamaan sillä, että haastatteluiden kulkua ei määritellä tarkasti etukäteen, vaan jätetään tilaa myös vapaamuotoisemmalle aihepiirille koskevalle keskustelulle.

Luku kaksi käsittelee ekososiaalisuutta viitekehyksenä, eli sitä, mitä kestävä kehitys tarkoittaa ja miten se ilmenee sosiaalityössä. Myös ekologiseen ja sosiaaliseen kestäväyyteen sekä ihmisen ja elinympäristön väliseen riippuvuuteen liittyvät kysymykset ovat luvussa kaksi keskeisiä. Luku kolme käsittelee tutkimusasetelmaa ja tutkimuskysymyksiä sekä tutkimusetiikkaa. Luvussa neljä keskitytään kirjallisuuskatsaukseen. Luku sisältää tietoa tutkimusraportissa hyödyntämistämme

artikkeleista keskittyen rakenteelliseen sosiaalityöhön, yhteisöihin ja verkostoihin, asiakastyöhön sekä ekososiaaliseen asiantuntijuuteen ja työorientaatioon. Viidennessä luvussa tarkastellaan työntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisista käytännöistä. Luku sisältää tiivistetysti fokusryhmähaastattelun sisällön. Kuudennessa luvussa esitellään tutkimuksen johtopäätökset ja pohdintaa.

2 Ekososiaalinen viitekehys

Kestävästä kehityksestä on käyty keskustelua jo vuosikymmenien ajan. Kansainväliseksi poliittiseksi tavoitteeksi se muotoiltiin vuonna 1992 solmitussa, lähes kaikki maailman valtiot kattavassa Rion sopimuksessa. Kestävän kehityksen yleiseksi tavoitteeksi on määritelty sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristötekijöiden yhtäaikaista huomioimista päätöksenteossa niin, että samalla tarpeet kun nykyisten sukupolvien tarpeet tyydytetään, turvataan myös tulevien sukupolvien mahdollisuudet tarpeidensa tyydyttämiseen. Kestävä kehitys edellyttää laajaa osallistumista - Rion sopimuksen lähtökohtana on, että kaikki yhteiskunnalliset toimijat osallistuvat kestävä kehityksen tavoittelemiseen, paikalliseen määrittelyyn ja toimeenpanoon. Tämä tarkoittaa myös heikommassa asemassa olevien kansalaisten osallistumismahdollisuuksien tukemista. Kestävän kehityksen käsitettä on myös kritisoitu, sillä kestävä kehityksen nimissä toteutetut projektit eivät ole kyenneet muuttamaan yhteiskuntaa ohjaavia normeja tai tuottaneet todellisia ratkaisuja ympäristö- ja sosiaalisiin ongelmiin - pikemminkin paikalliset tulkinnot kestävästä kehityksestä ovat sopeutuneet vallitseviin käsityksiin hyvästä yhteiskunnasta. (Häikiö, 2012, s. 151–152.)

Ekososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä on sateenvarjokäsite, joka sisältää erilaisia tapoja tarkastella ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen sekä ihmisen ja elinympäristön väliseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä. Ekososiaalisen viitekehysten jäsenyksissä on hahmotettu kaksi pääsuuntausta, systeemiteoreettiset sekä ekokriittiset suuntaukset. (Matthies & Närhi, 2014 Närhi, 2015.) Systeemiteoreettiset näkökulmat painottavat kokonaisvaltaista ajattelua sosiaalityön toiminnassa. Kokonaisvaltainen näkökulma auttaa sosiaalityöntekijää huomioimaan asiakkaan elinympäristön ja hyvinvoinnin välisiin suhteisiin liittyviä kysymyksiä. Systeemiteoreettiset näkökulmat eivät niinkään ole kiinnostuneita ympäristöongelmien rakenteellisista syistä, vaan tavoittelevat pikemminkin ihmisten sopeuttamista olemassa olevaan ympäristöön ja sen muutoksiin. Ekokriittinen lähestymistapa puolestaan on nimensä mukaisesti systeemiteoreettisia näkökulmia kriittisempi, ja kyseenalaistaa koko länsimaisen yhteiskuntamallin, joka perustuu luonnonvarojen hyväksikäyttöön voiton tavoittelemiseksi. (Dominelli 2012; Närhi, 2015; Matthies & Närhi, 2014.)

Ekokriittisestä näkökulmasta on laajemminkin kritisoitu modernien yhteiskuntien ihmiskeskeistä ajattelumallia, jossa ihminen asettuu luonnon yläpuolelle. Ekologisen tietoisuuden myötä sekä sosiaaliset- että ympäristöongelmat nähdään modernin, talouskasvua tavoittelevan ja luonnon hyväksikäyttöön perustuvan elämäntavan seurauksina. Sekä sosiaalisten että ympäristöongelmien ratkaisemiseksi tarvitaan yksilöllisten valintojen lisäksi rakenteellisia ratkaisuja. Ekokriittisestä näkökulmasta myös valtavirtasosiaalityötä voidaan kritisoida siitä, että se asettuu osaksi vallitsevaa järjestelmää ja sen toimintalogiikkaa. (Dominelli, 2012; Närhi, 2015.)

Elinympäristöjen tilan huonontuminen ja erilaiset ekologiset kriisit vaativat ekokriittisestä näkökulmasta siis sekä laajempaa yhteiskunnallisen kehityksen reflektointia että sosiaalityön oman toiminnan kriittistä tarkastelua. Vuosituhannen vaihteeseen saakka ekokriittiset ja systeemiteoreettiset näkökulmat ovat pysyneet erillisinä tutkimusperinteinä, mutta tämän jälkeen näkemysten välillä on pyritty tekemään myös synteisiä, jolloin kokonaisvaltaista ajattelua on pyritty yhdistämään kriittiseen perinteeseen. Kansainvälisestä ekokriittisestä tutkimuksesta on erotettavissa myös erilaisia käsitteellisiä jäsennyksiä, joille yhteistä kuitenkin on vaatimus ekososiaaliseen paradigman muutokseen sosiaalityössä. Tällöin nähdään, että sosiaalityön tulee kyetä huomioimaan ihmisen toiminnan globaaleja ympäristöseurauksia ja ottamaan ne vakavasti ja samalla etsimään paikallisia ratkaisuja ja vahvistamaan paikallisten yhteisöjen uudistumis- ja sopeutumiskykyä. Ekososiaalisissa näkökulmissa ympäristö onkin usein paikallisuuden kautta jäsentyvä käsite. (Närhi, 2015.)

Ekososiaaliset näkökulmat pyrkivät tekemään näkyväksi sosiaalisten, ekologisten, taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden keskinäisriippuvuutta, jolle myös kestävä kehitys käsite perustuu (Helne & Silvasti, 2012, s. 11). Keskeistä ajatuksessa on, ettei sosiaalisia ja ekologisia ongelmia voida tarkastella erillisinä toisistaan. Systeemiteoreettisissa (ecosystems) painotuksissa on korostettu sosiaalisen ympäristön merkitystä ihmisen hyvinvoinnin keskeisenä tekijänä. Sekä systeemiteoreettisia teorioita että pohjoismaista, tasa-arvoperiaatteeseen nojaavaa hyvinvointimallia voidaan kritisoida siitä, että ne jättävät perinteisissä muodoissaan huomiotta ihmisen ja hänen ekologisen ympäristönsä keskinäisriippuvuuden. (Närhi, 2015; Helne & Silvasti, 2012). Ekososiaaliset näkökulmat liittyvätkin keskusteluun siitä, miten hyvinvointi yhteiskunnassamme ymmärretään ja millaisia ulottuvuuksia sillä ajatellaan olevan: nähdäänkö hyvinvoinnin rakentuvan kuluttamisen ja omistamisen kautta, vai tarvitaanko esimerkiksi kokemuksia osallisuudesta, merkityksellisyydestä ja yhteenkuuluvuudesta (Helne & Silvasti, 2012, 15)?

Ekokriittisistä näkökulmista sosiaalityötä on kritisoitu ainakin sen järjestelmäkeskeisyydestä sekä yksilökeskeisestä työskentelymallista, jossa ongelmat nähdään ensisijaisesti yksilön ominaisuuksista

ja toiminnasta johtuvina, samalla kun elinympäristön ongelmia tai jopa sosiaalisten verkostojen merkitystä vähätellään. (Närhi, 2015). Ekososiaalisessa sosiaalityön käytännössä yksilökeskeisten toimintatapojen sijaan korostuvatkin kansalaisten valtaistamiseen, sosiaaliseen pääomaan ja yhteisöjen kestäväyyden vahvistamiseen perustuvat toimintatavat (Matthies & Närhi, 2014; Peeters, 2012a; Peeters, 2012b). Närhen (2015, s. 326) mukaan ekososiaalinen viitekehys muodostaakin sosiaalityölle mahdollisuuden kiinnittyä vahvemmin yhteisöllisen muutostyön perinteeseen. Tällöin ekososiaalisista näkökulmista voidaan myös osallistua ajankohtaiseen keskusteluun siitä, mikä sosiaalityön, kenties etenkin aikuissosiaalityön, yhteiskunnallinen paikka ja tehtävä ovat. Toisaalta ympäristökysymysten ratkaisemiseen tarvitaan myös monitieteistä ja monitoimijaista yhteistyötä, jolloin sosiaalityöllä voisi olla paikkansa yhteistyön rakentajana asiakaskansalaisten ja palvelujärjestelmän sekä päättäjien välillä tai mahdollisesti resurssien yhteiskäyttöä edistävänä toimijana (Mts. 326).

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimusasetelma ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa tarkastelimme ekososiaalisen sosiaalityön mahdollisuuksia Vantaan asumisen sosiaalityössä. Keskityimme ekososiaalisen lähestymistavan käytännön sovelluksiin sekä siihen, miten ne sopivat käytännön toimintaan sellaisessa kunnallisessa sosiaalityössä, jossa työskennellään erityisesti asumiseen liittyvien haasteiden parissa. Lähestyimme aihetta kysymällä, millaisia ekososiaalista lähestymistapoja asumissosiaalityön toiminnassa voitaisiin soveltaa, sekä millaisia haasteita tai mahdollisuuksia näihin toimintatapoihin työntekijöiden mielestä liittyy?

Ensimmäiseen kysymykseen haimme vastauksia kirjallisuuskatsauksen avulla. Kirjallisuuskatsauksessa pyrkimyksenämme oli kuvata sekä kotimaista että kansainvälistä ekososiaalityötä koskevaa tutkimuskirjallisuutta keskittyen erityisesti sellaiseen kirjallisuuteen, joka sisältää kuvauksia tai muotoiluja ekososiaalisen lähestymistavan soveltamisesta käytäntöön. Käytännössä tämä tarkoitti jo Suomessa tai maailmalla käyttöön otettuja ekososiaalisia toimintatapoja tai kokeiluja, taikka sellaisia ekososiaalisia teoretisointeja, joissa ekososiaalista lähestymistapaa sosiaalityöhön on pohdittu erityisesti käytännön toiminnan kannalta. Koska tutkimuksemme sijoittui asumisen sosiaalityön yksikköön, erityisenä mielenkiinnon kohteena olivat sellaiset toimintatavat, jotka koskettivat asumisen sosiaalityön asiakkaiden parissa tehtävää sosiaalityötä tai asumispalveluiden järjestämistä tai kehittämistä. Toisaalta kirjallisuudesta löytyi myös sellaisia

käytäntöjä, jotka eivät koskettaneet suoraan asumiseen liittyviä kysymyksiä, mutta olivat silti asumissosiaalityön asiakkaiden kannalta merkityksellisiä.

Kirjallisuuskatsauksessa tavoitteenamme oli kartoittaa ja kuvailla aiempaa ekososiaalista sosiaalityötä koskevaa tutkimusta. Koska olimme kiinnostuneita erityisesti sellaisesta tutkimuksesta, joka jollakin tavalla kiinnittyi käytännön toimintaan, haimme tietoa sekä kotimaisesta että kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta – oletuksemme oli, että ekososiaalisen lähestymistavan soveltamista käytäntöön on tutkittu vain vähän. Koska sosiaalityön määritelmässä ja käytännössä on paikallisia eroja, on sosiaalityö tarpeen tässä tutkimuksessa ymmärtää suomalaista, kunnallisessa kontekstissa tehtävää ammatillista toimintaa laajemmin. Tässä tutkimuksessa ymmärsimme sosiaalityön myös yhteiskunnallisena liikkeenä, jonka toimintakenttä on professionaalista sosiaalityötä laajempi ja huomioi myös esimerkiksi sosiaalityön keskeisten yhteistyökumppaneiden ja kolmannen sektorin toimijoiden toimintaa. Näin emme tulleet pois sulkeneeksi sellaisia ekososiaalisia käytännön sovelluksia, joilla olisi voinut olla merkitystä professionaalille sosiaalityölle esimerkiksi yhteistyön kautta.

Koska etsimme tietoa myös kansainvälisestä tutkimuskirjallisuudesta, oli tiedonhaku tarpeen tehdä useasta tietokannasta sekä suomen- että englanninkielisiä hakusanoja käyttäen. Alustavan kirjallisuushaun perusteella keskeisiksi hakutermeiksi muodostuivat ainakin sekä suomen- että englanninkieliset hakutermit käsitteistä *ekososiaalinen* ja *sosiaalityö* tai vastaavasti *kestävä kehitys* tai *vihreä* ja *sosiaalityö*. Koska tutkimuksemme kannalta relevanttia kirjallisuutta olisi voinut löytyä myös näiden hakutermin ulkopuolelta, etsimme kirjallisuutta myös hakutermeillä löydetyn kirjallisuuden johdattelemana, eli hyödynsimme tiedonhaussa tutkimuksemme kannalta relevanttien tutkimusten lähdeluetteloita. Kirjallisuutta valikoimme tutkimukseemme sen perusteella, että kirjallisuudessa ekososiaalisuus kiinnittyy jollakin tavalla käytännön toimintaan tai sisältää esimerkiksi kuvauksen jostakin ekososiaalisesta käytännöstä. Rajasimme tutkimukseemme valikoituvien artikkelien määrän kahteenkymmeneen.

Toiseen tutkimuskysymykseen etsimme vastauksia fokusryhmähaastattelun avulla. Fokusryhmähaastattelulla tarkoitetaan haastattelijan mahdollistamaa keskustelua, jossa tietoa kerätään jostain tietystä kiinnostuksen kohteena olevasta aiheesta. Haastattelun tarkoituksena on saada tietoa siitä, millaisia näkökulmia, mielipiteitä sekä asenteita tutkittavaan aiheeseen liittyy. Haastattelua voidaan hyödyntää lisäksi tiedon keräämisen välineiden tai menetelmien arvioimiseen. Fokusryhmähaastattelut hyödyttävät myös tutkittavan sanaston ja ajattelutapojen oppimisessa sekä tukevat kvantitatiivisten tulosten tulkinnassa. (Tilastokeskus, 2023.) Kirjallisuuskatsaus toimi haastattelun pohjana, ja haastattelussa Vantaan asumisen sosiaalityön kirjallisuuskatsauksessa

koottuja esimerkkejä ekososiaalisista toimintatavoista yhdistettiin käytännön toimijoiden tiedon ja näkemysten kanssa. Näin pyrimme saamaan tietoa siitä, miten työntekijät näkivät erilaisten ekososiaalisten toimintatapojen soveltamismahdollisuudet tai niihin liittyvät haasteet käytännön asumisen sosiaalityössä. Haastattelutilannetta varten valmisteltiin tiivis esitys kirjallisuuskatsauksen tuloksista. Osallistujilta kysyttiin, millaisia haasteita ja mahdollisuuksia kirjallisuuskatsauksessa löydettyjen ekososiaalisten käytäntöjen soveltamiseen Vantaan asumisen sosiaalityössä liittyy. Fokusryhmähaastattelu kuitenkin toteutettiin muodoltaan mahdollisimman avoimena, ilman liian tarkasti etukäteen sovittua käsikirjoitusta, jolloin tilaa jäi myös ideoinnille ja uuden kehittämiseksi. Tutkijoina roolinamme oli tällöin toimia pikemminkin keskustelun herättäjinä ja moderaattoreina, kuin haastattelijoina (Pietilä, 2017).

Haastatteluaineiston analyysissä kiinnitimme huomiota siihen, mitä asioita, aiheita ja teemoja haastattelussa nousi esiin. Haastatteluaineiston käsittely ja analyysi toteutettiin siksi laadullisen sisällönanalyysin keinoin (Vuori, päiväämätön). Tutkimusryhmämme kaikki jäsenet osallistuivat tutkimuksen kaikkiin vaiheisiin ja työnjaosta sovittiin tutkimusvaiheittain siten, että työ jakautui ryhmän jäsenten kesken mahdollisimman tasaisesti.

3.2 Tutkimusetiikka

Koska ajankohtainen keskustelu siirtymästä kohti ekologisesti kestävämpää elämäntapaa kytkeytyy sosiaalityön ydintehtävään sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja hyvinvoinnin edistäjänä, voitiin jo tutkimuksemme aiheen valintaa pitää eettisesti perusteltuna. Tutkijoina halusimme sitoutua sellaiseen ymmärrykseen kestävästä kehityksestä, jossa sosiaalisia ja ympäristökysymyksiä ei nähdä toisistaan erillisinä, vaan jossa kestävään kehitykseen tähtääviä toimia pyritään toteuttamaan sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla. Tällainen ymmärrys ympäristöoikeudenmukaisuudesta ottaa huomioon esimerkiksi ympäristökriisien seurausten epäoikeudenmukaisen kasautumisen juuri heikoimmassa asemassa oleville ihmisille sekä sen, että juuri nämä ihmiset ovat vähiten osallisia ympäristökriisien aiheuttamisessa. (Närhi, 2015; Närhi & Matthies, 2014.) Tutkimuksemme kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tutkimuksessa saatuja tuloksia ja niiden pohjalta muotoiltuja toimintaehdotuksia arvioitiin niiden kohteena olevien asiakkaiden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta.

Ekososiaaliset sosiaalityön teoretisoinnit sisältävät usein kriittisiäkin kannanottoja vallitseviin yhteiskunnan ja talouden järjestämisen tapoihin. Nämä kritiikit ulottuvat usein myös palvelujärjestelmään ja sosiaalityöhön osana sitä: ekososiaalisesta näkökulmasta sosiaalityötä

voidaan kritisoida esimerkiksi sen järjestelmäkeskeisyydestä ja yksilötasolle keskittyvistä ratkaisuista (Närhi, 2015). Vaikka tutkimuksessamme pikemminkin etsimmekin tapoja sovittaa ekososiaalisia toimintatapoja sosiaalityön käytännön toimintaan nykyisen järjestelmän puitteissa, tarkoituksenamme ei ollut sivuuttaa kriittisempiä näkökulmia, vaan pikemminkin tarkastella tutkimuksemme tuloksia niiden valossa.

Tässä tutkimuksessa sitouduimme Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) hyvän tieteellisen käytännön ohjeisiin, ja pyrimme noudattamaan huolellisuutta, rehellisyyttä sekä tarkkuutta tutkimuksen teossa, tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimuksemme tulosten arvioimisessa. Tutkimusta varten haettiin tutkimuslupa Vantaan kaupungilta. Tutkimusaineisto kerättiin kahdessa osassa. Aineiston ensimmäinen osa koostui kirjallisuuskatsauksesta, jolla kartoitettiin aikaisempaa tutkimusta ekososiaalisista lähestymistavoista sosiaalityöhön. Kirjallisuuskatsauksen perusteella pyrimme muodostamaan konkreettisia kuvauksia siitä, mitä ekososiaalinen sosiaalityö voisi käytännössä tarkoittaa.

Kirjallisuuskatsauksen tulokset toimivat pohjana aineiston toisen osan kokoamiselle: fokusryhmähaastattelussa kirjallisuuskatsauksen pohjalta muotoilluista ehdotuksista keskusteltiin suhteessa käytännön toimintaan. Haastatteluihin osallistuminen oli tutkittaville henkilöille vapaaehtoista. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012) mukaan tutkittavilla on oikeus keskeyttää tai peruuttaa suostumuksensa osallistua tutkimukseen milloin tahansa, mutta ennen keskeyttämistä kerättyjä tietoja voidaan käyttää tutkimuksessa. Tutkittavilla on myös oikeus saada tietoa tutkimuksen sisällöistä ja tavoitteista, henkilötietojen käsittelystä ja tutkimusaineiston säilyttämisestä. (Mt.) Tätä varten teimme informaatiokirjeen tutkimuksesta (liite 1), joka annettiin tutkittaville tiedoksi sekä kirjallisesti että suullisesti.

Aineistosta pyrimme häivyttämään sellaiset tiedot, joista yksittäisen vastaajan pystyy tunnistamaan. On kuitenkin huomioitava, että pelkkä nimien poistaminen ei välttämättä estä vastaajan tunnistamista tutkimusjulkaisusta, mikäli lukija esimerkiksi tuntee tutkimuksen kohteena olevan organisaation toimintaa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta, 2019, s. 12–13). Työyhteisön edustajan kanssa oli sovittu siitä, että Vantaan kaupungin ja asumisen sosiaalityön yksikkö voidaan mainita julkaisussa, ja tutkimukseen osallistujia tiedotettiin tästä tutkimuskutsussa. Suostumuslomakkeita ei tallennettu sähköiseen muotoon, vaan niistä säilytettiin ainoastaan paperiset versiot. Tunnistettavia henkilötietoja sisältävät aineistot, esimerkiksi äänitallenteet, säilytetään Helsingin yliopiston z-verkkoasemalla. Aineistoja, joista tunnistettavat henkilötiedot on poistettu, säilytetään Helsingin

yliopiston OneDrive for Business pilvipalvelussa. Haastatteluaineisto hävitetään asianmukaisesti heti tutkimuksen valmistumisen jälkeen, viimeistään maaliskuun 2023 loppuun mennessä.

4 Kirjallisuuskatsaus

Kirjallisuuskatsauksemme valikoitui yhteensä 20 vertaisarvioitua artikkelia, jotka on esitetty taulukossa 1. Artikkelien valikoitumisen kriteerinä oli, että artikkelissa ekososiaalisen näkökulman tuli kiinnittyä sosiaalityön käytäntöön tai sisältää konkreettisia toimintaehdotuksia. Esimerkiksi Web of Science tietokannasta teimme hakuja seuraavalla hakulausekkeella: *ecosocial OR ecolog* OR sustainabl* AND innovation Or practice AND social work OR social service*. Rajasimme hakutulokset 2000-luvulla tehtyihin sosiaalityön julkaisuihin. Lisäksi rajasimme hakutuloksista pois julkaisut, jotka liittyivät lapsiin, lapsiperheiden palveluihin ja lastensuojeluun, koska tavoitteenamme oli pohtia ekososiaalista lähestymistapaa aikuisten parissa tehtävässä sosiaalityössä. Rajasimme alueellisesti vain länsimaissa (Eurooppa, USA, Australia) julkaistuja tutkimuksia. Tätä perustelemme sillä, että sosiaalityön rooli on paikalliseen kontekstiin sidottu ja eroaa merkittävästi jo läntisten maiden välillä.

Kirjallisuuskatsauksen aineisto muodostui sekä kotimaisesta että kansainvälisestä kirjallisuudesta. Englanninkieliset hakutermit tuottivat enemmän osumia. Suomenkielinen kirjallisuus sisälsi vähemmän vertaisarvioitua tutkimusta, hakutuloksissa korostuivat pro gradu- ja opinnäytetytasoiset tutkielmat – lukuun ottamatta Kati Närhen väitöskirjatutkimusta, ECOSOS-hankkeen piirissä tehtyä tutkimusta sekä Aila-Leena Matthiesin artikkeleita. Matthies ja Närhi ovat tutkineet ekososiaalista näkökulmaa sosiaalityössä 1990-luvulta saakka, ja osa kirjallisuudesta sisältää myös sosiaalityön käytäntöön kiinnittyviä näkökulmia.

Kansainvälistä kirjallisuutta ja toimintaehdotuksia arvioitaessa on syytä huomioida, että sosiaalityön yhteiskunnallinen konteksti, professionaalinen asema, orientaatio sekä käytännön toiminta saattavat poiketa huomattavissa määrin suomalaisesta sosiaalityöstä, eivätkä toimintaehdotukset välttämättä sellaisenaan sovi suomalaisen sosiaalihuollon kontekstiin (Matthies & Närhi, 2014). Toisaalta ekososiaalisissa teoretisoinneissa korostetaan systeemisen muutoksen tarvetta ja uudenlaisten ratkaisujen etsimistä (esim. Närhi, 2015; Matthies & Närhi, 2014; Häikiö 2012). Viimeisten vuosikymmenten aikana kestävä kehityksen tavoitteissa on menty jopa huonompaan suuntaan ilmastonmuutoksen kiihtyessä ja eriarvoisuuden syvetessä (Peeters, 2012a). Sen lisäksi, että kansainvälinen kirjallisuus voi tarjota konkreettisia ehdotuksia ekososiaalisen sosiaalityön

toteuttamiseksi, voivat ne olla myös hyödyllisiä esimerkiksi arvioitaessa sitä, mihin suuntaan suomalaista sosiaalityötä on kestävyuden näkökulmasta tarpeellista kehittää.

Tässä osiossa kuvaamme kirjallisuuskatsauksen keskeisiä tuloksia. Olemme järjestäneet tulokset neljään keskeiseen teemaan, jotka jäsentävät sosiaalityön toimintaa. Analyysin perusteella keskeisimmiksi ekososiaalista sosiaalityön käytäntöä kuvaaviksi teemoiksi nousivat 1) rakenteelliseen sosiaalityöhön, 2) yhteisöihin ja verkostoihin, 3) tapauskohtaiseen sosiaalityöhön sekä 4) ekososiaaliseen asiantuntijuuteen ja työorientaatioon liittyvät näkökulmat. Seuraavissa alaluvuissa esitetään katsauksen keskeiset tulokset edellä mainitussa järjestyksessä.

Taulukko 1. Aineistoon valitut artikkelit.

Kirjoittaja(t)	Otsikko	Julkaisu	Keskeinen sisältö
Appleby, K., Bell, K. & Boetto, H. (2017)	An eco-social approach to tackling social exclusion in European cities	European Journal of Social Work	Artikkelissa käsitellään sosiaalityötä ja yhteisötyötä teorian ja metodologian pohjalta ekososiaalisesta näkökulmasta.
Boetto, H. (2016)	Developing ecological social work for micro-level practice	J. McKinnon & M. Alston (toim.) <i>Ecological social work: towards sustainability</i> (s. 59–77). Lontoo: Palgrave Macmillan	Artikkeli tarkastelee ekososiaalisen lähestymistavan soveltamista sosiaalityön käytäntöön mikrotasolla.
Boetto, H., Bowles, W., Närhi, K. & Powers, M. (2020)	Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners: Participatory action research for ecosocial work	International Journal of Social Welfare	Artikkeli on tehty yhteistyössä sosiaalialan ammattilaisten kanssa ja siinä tutkitaan sitä miten heidän tietoinen ekososiaalityön lähestymistavan hyödyntäminen työssään vaikuttaa ammatilliseen käytäntöön.
Boetto, H., Närhi, K. & Bowles, W. (2022)	Creating ‘Communities of Practice’ to Enhance Ecosocial Work: A Comparison between Finland and Australia	British Journal of Social Work	Kyseessä on toimintatutkimus, jossa tarkastellaan ja vertaillaan suomalaisten ja australialaisten sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ekososiaalityön käytännön soveltamisesta.

Helne, T. & Hirvilammi, T. (2017)	The Relational Conception of Wellbeing as a Catalyst for the Ecosocial Transition	A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.) <i>The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy</i> (s. 36–53). Lontoo: Routledge	Tässä artikkelissa haastetaan taloudellisiin mittareihin perustuvaa tapaa ymmärtää ihmisten hyvinvointia.
Hirvilammi, T. (2015)	Kestävän Hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen	Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, Kelan tutkimusosasto.	Tutkimus käsittelee yksinasuvien perusturvan saajien elintasoja, mikä ei ole sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta kohtuullinen.
Matthies, A.-L. (2021)	Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä	A.-L. Matthies, A.-R. Svenlin & K. Turtiainen (toim.) <i>Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus</i> (s. 267–282). Helsinki: Gaudeamus.	Artikkeli käsittelee kestävän siirtymän monitieteisen tutkimuksen suhdetta aikuissosiaalityöhön, ja sisältää esimerkkejä kestävästä siirtymästä tukevista käytännöistä.
Matthies, A. & Närhi, K. (2014)	Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehyksenä	Teoksessa A. Pohjola, Anneli, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), <i>Rakenteellinen sosiaalityö</i> . Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2014. EU: United Press Global.	Artikkeli analysoi kansainvälistä ekososiaalista keskustelua sosiaalityöstä ja erottelee siitä näkökulmia suomalaiselle rakenteelliselle sosiaalityölle.
Matthies, A.-L., Peeters, J., Hirvilammi, T. & Stamm, I. (2020)	Ecosocial innovations enabling social work to promote new forms of sustainable economy	International Journal of social welfare	Artikkeli käsittelee ECOSOS-hankkeen puitteissa tehtyä tapaustutkimusta kuudesta ekososiaalisen innovaation kriteerit täyttävästä kohteesta Euroopassa.
Matthies, A.-L.; Turunen, P.; Albers, S.; Boeck, T.; Närhi, K. (2000)	An eco-social approach to tackling social exclusion in European cities	European Journal of Social Work	Artikkelissa käsitellään sosiaalityötä ja yhteisötyötä teorian ja metodologian pohjalta ekososiaalisesta näkökulmasta.

Närhi, K. (2017)	The Changing Understanding of the 'Person in Environment' in Organizing Public Social Work Practice	A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.), <i>The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy</i> (s. 301–318). Lontoo: Routledge.	Artikkelissa tarkastellaan, miten sosiaalityön organisoimisen tavat 1990-2000- luvuilla ovat vaikuttaneet ymmärrykseen ihmisen ja elinympäristön suhteesta hyvinvointiin.
Närhi, K. (2004)	The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work	Jyväskylä Studies in Education Psychology and Social Research 243, väitöskirja	Tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten yhteisöllisesti toimivat sosiaalityöntekijät kehittivät ekososiaalista sosiaalityötä toimintatutkimuksen kontekstissa Jyväskylän seudulla vuosina 1995-2000.
Närhi, K. (2001)	Social impact assessment. New challenges to social work?	A. Matthies, K. Närhi & D. Ward (toim.) <i>The eco-social approach in social work</i> (s.54–83). SoPhi: University of Jyväskylä 2001	Artikkeli käsittelee ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA) osana tehtävän sosiaalisten vaikutusten arvioinnin (SVA) merkitystä ekososiaaliselle sosiaalityölle.
Närhi, K. & Matthies, A. (2016)	Ekososiaalinen ajattelu yhteistyössä	I. Roivainen, & S. Ranta-Tyrkkö (toim.), <i>Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat</i> (s.95–107). Tallinna: United Press Global.	Artikkeli käsittelee yhteistyön merkitystä kestävässä siirtymässä. Artikkelissä sisältyy esimerkkejä ekososiaalisista käytännöistä Euroopassa.
Peeters, J. (2012a)	The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice	C. Harvey & T. Pilpot (toim.) <i>Practicing social work</i> (s.8–21). London and New York: Routledge.	Artikkeli käsittelee sosiaalityön roolia kestävässä siirtymässä ja hahmottelee ekososiaalista käytäntöä.
Peeters, J. (2012b)	Social work and sustainable development: Towards a social – ecological practice model	<i>Journal of social intervention: Theory and practice</i> 21 (3), s. 5–26.	Artikkeli hahmottelee ekososiaalista toimintamallia sosiaalityön työkaluna poliittisen muutoksen aikaansaamiseksi.

Powers, M. (2017)	Transforming the profession: social workers expanding response to the environmental crisis	A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.), <i>The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy</i> (s. 286–300). Lontoo: Routledge.	Yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa tarkastellaan sosiaalityöntekijöiden käsityksiä sosiaalityön ekologisesta ammatti-identiteetistä.
Rocha, H. & Ferreira, J. (2017)	An ecosocial model for the sustainability of vulnerable communities	A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.) <i>The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy</i> (s. 139–157). Lontoo: Routledge.	Artikkelissa esitetään haavoittuvissa kaupunkiyhteisöissä tehtyjen tutkimusten pohjalta kehitettyä sosiaalityön ekososiaalista mallia.
Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveennummi, A. (2011)	Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä	Yhteiskuntapolitiikka	Artikkelissa käsitellään Green Careen kuuluvia menetelmiä, joita hyödynnetään tavoitteellisesti ja vastuullisesti sosiaali-, terveys-, kasvatus- ja kuntoutuspalveluissa.
Steigen, A-M.,; Kogstad, R. & Hummelvoll, J. (2016)	Green Care services in the Nordic countries: an integrative literature review	European Journal of Social Work	Artikkelissa käydään läpi Green Care -käsitteeseen kuuluvia toimintoja ihmisten henkisen ja fyysisen terveyden sekä elämänlaadun edistämisen näkökulmasta.
Vandenabeele, J., Van Poeck, K. & Peeters, J. (2016)	Building sustainable urban communities	J. McKinnon & M. Alston (toim.) <i>Ecological social work: Towards sustainability</i> (s.78–93). Lontoo: Palgrave MacMillan	Artikkeli käsittelee urbaanien yhteisöjen rakentumista kestävyden näkökulmasta ja sisältää näkökulmia poliittisesti orientoituneeseen sosiaalityön käytäntöön.

4.1 Rakenteellinen sosiaalityö

Rakenteellinen sosiaalityö on keskeisessä asemassa ekososiaalista siirtymää tavoiteltaessa (Matthies & Närhi, 2014; Matthies, 2021). Sosiaalityössä nähdään suoraan kestävämmän kehityksen vaikutuksia ihmisten elämiin (Matthies, 2021; Närhi, 2001). Sen lisäksi, että sosiaalityön tulisi pyrkiä

lieventämään ympäristön muutoksen vaikutuksia, tulisi sosiaalityöllä olla myös proaktiivinen rooli ekologisesti ja sosiaalisesti kestävämmän yhteiskunnan rakentamisessa (Peeters, 2012a). Ekososiaalisesta näkökulmasta sosiaalityöllä on kestävässä siirtymässä merkittävä rooli, koska sosiaalityöllä on vaikutusmahdollisuuksia sekä ruohonjuuritasoon että hallintojärjestelmiin (Matthies, 2021; Matthies, Peeters, Hirvilampi & Stamm, 2020; Vandanabeele, Van Poeck & Peeters, 2016).

Rakenteellinen sosiaalityö voidaan määritellä yhteiskunnan rakenteisiin ja yhteiskunnallisiin epäkohtiin kohdistuvaksi vaikuttamiseksi ja toiminnaksi (Matthies & Närhi, 2014, s. 88–89). Suomessa rakenteellisella sosiaalityöllä on lakisääteinen asema. Rakenteellisesta sosiaalityöstä säädetään sosiaalihuoltolain (2014/1301) 7 §:ssä, jonka mukaan rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu sosiaalihuollon asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottaminen asiakkaiden tarpeiden yhteiskunnallisista yhteyksistä ja sosiaalihuollon vaikutuksista, sekä tavoitteellisia toimia ja toimenpide-ehdotuksia ongelmien ehkäisemiseksi, korjaamiseksi sekä asuin- ja toimintaympäristöjen kehittämiseksi. Lisäksi rakenteellista sosiaalityötä on sosiaalihuollon asiantuntijuuden hyödyntäminen osana muiden toimialojen suunnittelussa sekä yhteistyö yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen muun palvelu- ja tukivalikoiman kehittämiseksi.

Rakenteellista sosiaalityötä perustellaan sosiaalityöntekijöiden yhteiskunnallisella koulutuksella, joka mahdollistaa sosiaalityön asiantuntijuuden hyödyntämisen yhteiskunnallisten ilmiöiden analysoinnissa sekä asiakastyöhön perustuvan tiedon tuottamisessa päätöksenteon tueksi (THL, 9.5.2022). Matthiesin ja Närhen (2014, s. 107) mukaan ekososiaalinen viitekehys tuo rakenteelliseen sosiaalityöhön entistäkin laajemman näkökulman: esimerkiksi ympäristöoikeudenmukaisuuden tai ekologisen oikeudenmukaisuuden käsitteet antavat sosiaalityölle uusia näkökulmia yksilön, yhteiskunnan ja luonnon välisen suhteen tarkastelulle. Ekososiaalinen viitekehys auttaa rakenteellista sosiaalityötä globaalin talouden rakenteiden tunnistamisessa sekä paikallisten, kansallisten ja globaalien vaikutusmahdollisuuksien arvioimisessa. (Mt.)

Rakenteellisen sosiaalityön keskeisiä työvälaineitä ovat erilaiset tiedon tuottamisen menetelmät, kuten erilaisten indikaattori- ja mittaritietojen systemaattinen kerääminen sekä osallisuutta edistävät tiedon tuottamistavat, kuten asiakasraadit, kehittäjäasiakkaat ja kokemusasiantuntijat. Laadullista tietoa voidaan tuottaa myös sosiaalityöntekijöiden asiantuntemuksen avulla, kuten alueellisissa hyvinvointikertomuksissa ja sosiaalisen raportoinnin avulla. (THL, 9.5.2022). Ekososiaalisesta näkökulmasta tärkeää olisikin kehittää asiakaskansalaisille uudenlaisia osallistumismahdollisuuksia sekä välineitä ekososiaaliseen elinympäristöjen analysoimiseen (Matthies & Närhi, 2014).

Rakenteellisen sosiaalityön näkökulmasta sosiaalityön asiantuntijuutta voidaan käyttää myös osana muiden toimialojen suunnittelua, esimerkiksi päätösten vaikutusten ennakoarvioiteja toteutettaessa. Päätösten vaikutusten ennakoarvioinnilla tarkoitetaan alueellisessa päätöksenteossa ja päätösten valmistelussa eri väestöryhmiin kohdistuvien vaikutusten arviointia. (THL, 9.5.2022.) Vaikutusten arvioinnin näkökulmat voidaan jakaa ihmisiin kohdistuviin vaikutuksiin ja vaikutuksiin, jotka kohdistuvat ihmisiin epäsuorasti. Ihmisiin kohdistuvia vaikutuksia arvioidaan myös osana ympäristövaikutusten arviointia. (THL, 9.1.2023.) Närhi (2001) on tarkastellut ympäristövaikutusten arvioinnin (YVA) osana tehtävää sosiaalisten vaikutusten arviointia (SVA) alueelliseen päätöksentekoon osallistumisen mahdollisuutena. SVA:n periaatteena on monien eri näkökulmien ja asiantuntijuuksien yhdistäminen, ja sosiaalityöntekijöillä ammattikuntana on sosiaalisen näkökulman erityistä asiantuntemusta sekä koulutuksen että ammattitehtävien pohjalta. Ekososiaalisesta näkökulmasta esimerkiksi kaavallisissa ratkaisussa olisi tärkeää pohtia myös sosiaalisia ja yhteiskuntapoliittisia vaikutuksia. Vaikka ympäristövaikutusten ennakoarviointi on lakisääteistä tiettyjen suunnitelmien, ohjelmien ja fyysisen ympäristön hankkeiden valmistelussa sekä maankäytön suunnittelussa, sosiaalisten näkökulmien painotus niissä on kuitenkin vähäistä eikä sosiaalisten näkökulmien merkitys ole päätöksenteossa usein ensisijainen. (Mt.)

Kestävyyttä koskevat kysymykset eivät kuitenkaan aina automaattisesti näy yhteiskunnallisina tai yhteisöllisinä ongelmina. Tällöin sosiaalityön tehtäväksi voidaankin ehdottaa myös ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyyteen liittyvien ongelmien nostamista yhteiskunnalliseen keskusteluun, jolloin sosiaalityö voisi toimia välittäjänä ruohonjuuritason ja yhteiskunnan rakenteiden välillä. (Vandenabeele, Van Poeck & Peeters, 2016.) Esimerkiksi mediavaikuttaminen voidaankin nähdä rakenteellisen sosiaalityön keinona (THL, 9.5.2022).

Matthiesin (2021) mukaan kansainvälisessä kestäväsiirtymän tutkimuksessa keskeisin teoria on niin sanottu monitasoteoria, joka pyrkii hahmottamaan kestäväsiirtymän etenemistä koko yhteiskunnan tasolla. Teorian mukaan siirtymät eivät etene suoraviivaisesti, vaan ovat seurausta eri yhteiskunnan tasojen keskinäisvaikutuksista. Ruohonjuuritaso nähdään teoriassa keskeisempänä muutoksen kenttänä, koska siellä syntyy siirtymää käynnistäviä innovaatioita, kokeiluja ja käytäntöjä. Paikallisten toimijoiden verkostot tuottavat yhteistä oppimista ja uudenlaisia ratkaisuja. Yhteiskunnallis-taloudellisten hallintojärjestelmien taso puolestaan pyrkii ylläpitämään vakiintuneita käytänteitä, sääntöjä ja instituutioita. Koska hallintojärjestelmät pyrkivät olemassa olevien järjestelmien vakauden ylläpitämiseen, muuttuvat ne kaikkein hitaimmin. Näköalataso puolestaan kuvaa laajempia ulkoisia muutoksia ja pitkäaikaisia näköaloja, esimerkiksi ilmastonmuutoksen kaltaisia maailmanlaajuisia muutoksia, taloudellisia suhdanteita tai vaikkapa aatteiden tai arvojen

muutoksia. Teorian mukaan merkittävät siirtymät ovat mahdollisia, jos sekä ruohonjuuritasolta että näköalatasolta syntyy painetta hallintojärjestelmien muutokselle, sillä ruohonjuuri- ja näköalatasojen virtaukset poikkeavat vallitsevasta järjestelmästä ja kyseenalaistavat sitä. (Mts. 257–259.)

Tästä näkökulmasta sosiaalityön paikka julkisen ja epävirallisen sektorin välissä, sekä työskentely marginalisoitujen ryhmien parissa asettaa sosiaalityölle siis mahdollisuuden muuttaa julkista järjestelmää sisältä päin. Kyse ei ole aina sosiaalityön ammattilaisten interventioista vaan sosiaalityön asiakaskuntaa ja tehtäväkenttää laajemmin koskevasta toiminnasta - sosiaalityön rooli kestävässä siirtymässä voidaan nähdä välillisenä, esimerkiksi yhteistyönä kansalaisyhteiskunnan tai muiden kestävästä siirtymästä kiinnostuneiden yhteiskunnallisten toimijoiden kanssa. Sosiaalityötä ei käsitetä tällöin pelkästään ammattina, vaan myös yhteiskunnallisena instituutiona, kansalaisyhteiskunnan toimijana ja tutkimusalueena (Matthies, 2021; Matthies, Hirvilammi & Stamm). Rakenteelliseen sosiaalityöhön kuuluu myös säännöllinen, tavoitteellinen verkostotyö erilaisten toimijoiden kanssa (THL, 9.5.2022). Ekososiaalisesta näkökulmasta myös uudenlaiset toimijat, kuten kaupunkisuunnittelu, voivat toimia sosiaalityön tärkeinä yhteistyökumppaneina. Appleby, Bell ja Boetto (2017) ovat tarkastelleet kaupunkien sopeutumisstrategioita ilmastonmuutokseen haavoittuvimpien ihmisryhmien näkökulmasta. Esimerkiksi Melbournen kaupungissa sosiaalityöntekijät ovat osallistuneet selvitykseen kaupungin haavoittuvista ryhmistä ja heidän erityisistä tarpeistaan sopeutumistoimissa. (Mt.)

Kansainvälisessä ekososiaalisen työn keskustelussa sosiaalityölle ehdotetaan erilaisia konkreettisia tapoja tehdä ekologista sosiaalityötä niin yksilötasolla, ympäristötasolla kuin rakenteellisella ja yllirakenteellisellakin tasolla (Matthies & Närhi, 2014; Dominelli, 2012; Belchior, Roche & Ferreira, 2017). Rakenteellisesta näkökulmasta keskeistä on, että toimintaehdotukset sopivat suomalaiseen sosiaalityöhön vain, mikäli sosiaalityö ymmärtää itsensä yhteiskunnallisena ja poliittisena toimijana. Ekososiaalisesta näkökulmasta suomalaista sosiaalityötä voidaan kritisoida sen järjestelmälähtöisyydestä ja yksilökeskeisyydestä. (Närhi & Matthies, 2014; Vandanabeele, Van Poeck, Peeters, 2016.) Närhen (2017, s. 307–309) mukaan viimeisten vuosikymmenten kehitystrendit sosiaalityön organisoinnissa, kuten palveluiden keskittäminen ja erikoistuminen, ovat muuttaneet sosiaalityön näkökulmaa järjestelmälähtöisemmäksi ja nakertaneet kokonaisvaltaisen ajattelun roolia sosiaalityössä – esimerkiksi sosiaalityöntekijöiden ymmärrys asuinalueiden erityispiirteistä ja niiden vaikutuksista asiakkaan kokonaistilanteeseen on kaventunut. Samalla tapa hahmottaa asiakkaiden ongelmia on yksilöllistynyt. Toisaalta esimerkiksi rakenteellisen sosiaalityön merkitystä on viime vuosina korostettu, ja sen myötä myös asiakaslähtöisyydestä on tullut tärkeä lähtökohta sosiaalityön organisoinnissa. (Mts. 307–309.) Sosiaalityö ja kestävä kehitys jakavat kuitenkin samanlaisia arvoja

ja lähtökohtia, ja voisivat siten toimia toisiaan vahvistavina näkökulmina (Peeters, 2012a). Esimerkiksi sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelua, muutokseen orientoitumista sekä kokonaisvaltaista näkökulmaa voidaan pitää tällaisina jaettuina lähtökohtina.

Ekososiaalisesta näkökulmasta sosiaalityölle tärkeitä rakenteellisia askeleita ja suuntauksia ovatkin sosiaalipolitiikka sekä yhteisösosiaalityö. Vaikka rakenteellisen sosiaalityön merkitystä on korostettu muun muassa vuoden 2015 sosiaalihuoltolain uudistuksessa, käytännössä sosiaalityö keskittyy yksilötyöhön, jonka tavoitteena on yksilöiden integroiminen yhteiskunnan olemassa oleviin rakenteisiin. (Matthies & Närhi, 2016). Kestävä siirtymä vaatii kuitenkin syvällistä systeemistä muutosta, jossa sosiaalityön tulisi olla mukana aktiivisena toimijana tavoittelemassa tätä muutosta. Sosiaalityön tulisi pyrkiä edistämään sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka tavoittelee sekä ekososiaalista kestävyyttä että kaikkien ihmisten kohtuullista hyvää elämää. Syvällisen systeemisen muutoksen tavoittelu edellyttää myös luopumista konfliktien välttämiseen pyrkivästä orientaatiosta. (Närhi & Matthies, 2014; Vandanabeele, Van Poeck & Peeters, 2016.) Varsinkin kehittyvissä maissa sosiaalityö on luonut omaa konkreettista toimijuuttaan paikallisissa ympäristökriiseissä (Matthies, 2021, s. 257). Suomea paikalliset ympäristökriisit tai katastrofit eivät kenties samalla tavalla ole vielä koskettaneet, mutta kuten Peeters (2012b) toteaa, sosio-ekologiset kriisit johtavat ennen pitkää suuriin ja nopeisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, halusimme sitä tai emme. Matthiesin ja Närhen (2014) mukaan suomessa voitaisiinkin ottaa oppia kansalaisliikkeiden tavoin poliittisesti toimivilta kehittyvien maiden sosiaalityöltä, sekä hyödyntää laajemmin niitä resursseja, joita sen asema virallisena julkisena sosiaalisen asiantuntijana antaa. Tärkeää on myös muistaa, että vaikka ekososiaaliset teoretisoinnit koskevat globaaleja ja kansallisia kehityskulkuja, käytännössä kestävä siirtymä toteutuu paikallisesti, ja muutoksiin sopeutuminen edellyttää paikallisilta yhteisöiltä resilienssiä. Tästä näkökulmasta paluu ihmisten omiin elinympäristöihin ja yhteisöllisiin menetelmiin on sosiaalityölle tärkeää (Peeters, 2012a). Yhteisöllisiin näkökulmiin paneudutaan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

4.2 Yhteisöt ja verkostot

Kuten aiemmassa alaluvussa totesimme, sosio-ekologiset kriisit johtavat erilaisiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, mikä edellyttää sopeutumiskykyä sekä yksilöiltä että sosiaalisilta systeemeiltä. Tämän vuoksi sosiaalityön tulisi sekä kyetä huomioimaan ihmisen toiminnan globaaleja ympäristöseurauksia että etsimään paikallisia ratkaisuja ja vahvistamaan paikallisten yhteisöjen uudistumis- ja selviytymiskykyä. (Närhi, 2015; Peeters, 2012a, Peeters, 2012b.) Lisäksi ruohonjuuritasolla syntyviä

muutoksia, kuten erilaisia ekososiaalisia kokeiluja, käytäntöjä, innovaatioita sekä paikallisten toimijoiden verkostoja voidaan pitää muutoksen kasvualustana. (Peeters, 2012a; Peeters, 2012b; Rocha & Ferreira, 2017; Matthies, 2021.) Esimerkiksi monitasoteoriassa hallintojärjestelmät nähdään hitaasti muuttuvina ja vakauteen pyrkivinä, jonka vuoksi ne poimivat toimintaansa vain sellaisia ruohonjuuritasolta kasvavia innovaatioita, jotka vaikuttavat tukevan järjestelmän vakiinnuttamista tai auttavan sitä sopeutumaan muutokseen. (Matthies, 2021, s. 259.) Tästä näkökulmasta sosiaalityön painopistettä tulisi siirtää yksilö- ja toimenpidekeskeisestä työotteesta takaisin ihmisten omiin elinympäristöihin ja yhteisöihin, alhaalta ylöspäin tehtävään ruohonjuuritason sosiaalityöhön ja yhteistyöhön sekä palvelujen käyttäjien että muiden toimijoiden kanssa (Peeters, 2012a; Peeters 2012b; Rocha & Ferreira, 2017).

Matthiesin (2021) mukaan erityisesti aikuissosiaalityön tehtäväkenttä kytkeytyy kestävän siirtymän kysymyksiin, koska aikuissosiaalityössä työskennellään esimerkiksi työn ja toimeentulon, resurssien jakamisen sekä hyvinvoinnin ja kuntoutusten kaltaisten teemojen parissa. Nämä teemat ovat myös kestävän kehityksen näkökulmasta tärkeitä työskentelyn kohteita. Aikuissosiaalityön yhteisötason työmenetelmät ovat monella tapaa jo lähellä kestävän kehityksen suuntaisia, ja aikuissosiaalityöhön on myös syntynyt kestävää siirtymää (joko suoraan tai epäsuorasti) ilmentäviä toimintamalleja. Esimerkkeinä voidaan Matthiesin (2021, s. 262) mukaan käyttää esimerkiksi työmarkkinatuen sovittamista monenlaiseen mielekkääseen kansalaistoimintaan sekä erilaisia vaihto- ja solidaarisuustalouden rakenteita, jotka vahvistavat perinteisten työmarkkinoiden ulkopuolella tapahtuvan toimeliaisuuden ja hyvinvoinnin tuottamisen mahdollisuuksia. Myös alun perin 1980-luvulla syntyneitä nuorten työpajoja voidaan pitää esimerkkinä ekososiaalisista toimintamalleista. Työpajat ovat alkaneet alun perin paikallisina kierrätykseen perustuvina vaihtoehtoliikkeinä ja sittemmin laajentuneet valtakunnalliseksi verkostoksi. Vaikka työpajojen pääasialliseksi funktioksi mielletään niiden pedagogiset, sosiaaliset ja työllisyyspoliittiset vaikutukset, edistävät ne kuitenkin olennaisesti ympäristöllistä kestävyyttä ja muodostavat samalla omanlaisensa joustavan sekatalousmallin. (Matthies, 2021, s- 262–263.)

Ylipäätään työn käsitteen laajentaminen, työn tasaisempi jakautuminen, perustulon kokeilut sekä erilaiset paikallistalouden- ja valuuttojen muodot voidaan nähdä kestävää siirtymää edistävinä toimeentulon muotoina (Matthies, 2021 s. 262). Euroopassa kestävän siirtymän hahmotelmia on viety jo pitkälle käytäntöön, ja kehitetty esimerkiksi solidaarisen talouden malleja, kuten mikrolainoja ja osuuskuntatoimintaa, yhteisöllistä asumista ja osuuskuntapohjaista asuntopolitiikkaa, sekä käytäntöjä erilaisia aineellisia, kulttuurisia ja sosiaalisia hyödykkeitä koskien. Tällöin ratkaisut ovat koskeneet esimerkiksi viheralueita, liikennettä, hoivaa ja vertaistukea. (Matthies & Närhi, 2016, s. 95–100.)

Matthies, Peeters, Hirvilampi & Stamm (2020) ovat myös tutkineet ekososiaalisia innovaatioita eri euroopan maissa. Ekososiaaliset innovaatiot ovat organisaatioita, yhdistyksiä ja osuuskuntia, joiden toiminnassa yhdistyvät kestävyteen ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen tähtääminen. Sosiaalityön rooli ekososiaalisissa innovaatioissa voidaan nähdä välillisenä, jolloin se ilmenee esimerkiksi yhteistyönä työmarkkinaviranomaisten kanssa tai sosiaalietuuksien myöntämisenä osallistujille. Julkisen ja epävirallisen sektorin välissä työskentelyn näyttää tarjoavan sosiaalityölle mahdollisuuden osallistua kestävämmän talousjärjestelmän kehittämiseen sekä julkisen järjestelmän muuttamiseen sisältä käsin. (Mt.)

Matthiesin (2021) mukaan myös ruoka ja ruokapolitiikka ovat esimerkkejä teemoista, joissa kestävä siirtymän taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöllinen puoli kytkeytyvät toisiinsa. Ilmastonmuutoksen myötä kestävä ruokapolitiikan kehittämisen paineet kasvavat. Myös Suomessa on ruokaan liittyvää eriarvoisuutta, joka näkyvimmin ilmenee suoranaisena ruokaturvan puutteena. Leipäjonot ja ruoka-apu ovat viime vuosikymmeninä normalisoituneet pysyväksi osaksi heikommassa asemassa olevien ihmisten toimeentuloa. Ruoka-apu hyväntekeväisyystyyppisenä jakeluna rikkoo kuitenkin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden periaatteita muun muassa vakiinnuttamalla köyhyyteen liittyvää stigmaa ja myös mahdollistamalla viimesijaisen sosiaaliturvan tason heikentämistä. Ruohonjuuritasolla on syntynyt innovaatioita liittyen esimerkiksi hävikkiruokaan, kaupunkiviljelyyn sekä yhteisöruokailuun. Esimerkiksi Yhteinen pöytä -malli on levinnyt jo usealle paikkakunnalle. Sen tavoitteena on kehittää ruoka-apua yhteisöllisemmäksi ja osallistavammaksi, sekä luoda toimivampia logistisia ratkaisuja hävikkiruokan käsittelyyn. Pääkaupunkiseudun esimerkkinä on Hukatön Vantaa -malli, jossa Yhteisen pöydän periaatteella tavoitellaan kestävyttä niin, että samalla edistetään kiertotaloutta, työttömien uravalmennusta sekä työllistämistä ruokaketjun eri vaiheissa. Myös kansainväliseltä kentältä löytyy useita esimerkkejä kestävä ruokapolitiikan edistämisestä osana yhteisöllistä sosiaalityötä, esimerkiksi palstaviljelyn, marjastamisen tai kumppanuusmaatalouden muodoissa. (Mts. 264–267.)

Matthiesin (2021, s. 267) mukaan on myös kiinnostavaa, että samalla kun yhteisölliset toimintamallit edistävät esimerkiksi ruoka- ja ympäristöoikeudenmukaisuutta sekä osallisuutta, ne usein tiedostamattaan tulevat rakentaneeksi toisenlaisia talouden malleja, kuten kierto-, verkosto- ja solidaarisuustaloutta. Peetersin (2012a) mukaan ekososiaalisesti kestävät vaihtoehtoiset taloudet tai yhteiskunnalliset yritykset, kuten vaikkapa kierrätys- ja puutarhatoiminta, voivat ennen pitkää toimia ruoan ja muiden välttämättömien tarpeiden turvaajina ja siten lisätä sosiaalisten systeemien resilienssiä esimerkiksi ilmastonmuutoksen mukanaan tuomien muutosten edessä. (Mt.) Merkittäviä ovat myös niiden hyvinvointia lisäävät ja myönteiset sosiaaliset vaikutukset. Myös erilaisten

ryhmätoimintojen sijoittamisella luontoyhteyteen sekä ryhmämuotoisella kuntoutuksella on samankaltaisia hyvinvointia lisääviä vaikutuksia (Matthies, 2021, s 267–269).

Myös Närhi (2017, s. 314–316) painottaa yhteisöperustaisen sosiaalityön ensisijaisuutta ekososiaalityön muotona. Yhteisöllisessä näkökulmassa ihmisen suhde ympäristöönsä nähdään keskeisenä hyvinvointiin vaikuttava tekijä, johon myös fyysisellä elinympäristöllä on vaikutuksensa. Sosiaalityön tulisikin tunnistaa yhteisöjen rakentuminen ja myös ympäristöaktivismi mahdollisuutena rakennettaessa esimerkiksi kaupunkipuutarhoja tai viljelypalstoja. Ekososiaalinen lähestymistapa haastaa sosiaalityötä myös kansalaisten ympäristötietoisuuden kehittämiseen ja toisaalta esimerkiksi kestäväan kulutukseen, energian säästämiseen, käsityöhön ja puutarhanhoitoon liittyvien taitojen välittämiseen (Matthies & Närhi, 2014; Peeters, 2012b). On kuitenkin muistettava, että yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevat kärsivät eniten kestävästä kehityksestä samalla kun ovat itse vähiten sitä aiheuttamassa. Myös vaikuttamismahdollisuudet ovat heikoimmassa asemassa oleville usein kaikkein vähäisimmät. (Matthies, 2021.) Toisaalta Hirvilammen (2015) tutkimuksessa suomalaisten perusturvan saajien elintasosta on arvioitu, että perusturvan saajien elintaso on kohtuuton sekä ekologisesti että sosiaalisesti. Tämä tarkoittaa, että perusturva ei mahdollista kohtuullisen minimitason mukaista kulutusta eikä välttämättömäksi määriteltyä elintaso, samalla kun perusturvan saajat kuitenkin kuluttavat luonnonvaroja vähintään puolitoista kertaa yli ekologisesti kestäväan tason. (Mt.) Tutkimus haastaakin nykyistä käsitystä hyvinvoinnista ja sen suhteesta kuluttamiseen.

Sen sijaan, että heikossa asemassa olevia sosiaalityön asiakkaita veloitettaisiin kestäväan elämäntavan tavoitteluun, tulisi ekososiaalisen käytännön olla todellista osallisuutta ja vaikutusmahdollisuuksia lisäävä. Ekososiaalisen käytännön tulisi siis tähdätä sekä kestäväyteen että asiakkaiden elämänlaadun parantamiseen. Esimerkiksi Rochan ja Ferreiran (2017, s. 150–155) tutkimuksessa kehitettiin ekososiaalista mallia haavoittuvissa kaupunkiyhteisöissä tehtyjen tutkimusten pohjalta. Mallissa keskeistä on ihmisten potentiaalın ja yhteisön voimavarojen yhdistäminen tavoiteltaessa yhteisön sosiaalisen kansalaisuuden vahvistamista sekä jaettua vastuuta elinympäristöstä. Kansalaisuuden vahvistaminen edellyttää perustarpeiden kuten terveyden, koulutuksen, asumisen, työn ja ennen kaikkea valinnan vapauden tyydytystä. (Mts. 150–155.) Ympäristönsuojelu voitaisiinkin pitää myös mahdollisuutena, jonka avulla esimerkiksi nuoret ja erilaiset marginaalissa elävät ryhmät voisivat osallistua yhteiskuntaan (Matthies & Närhi, 2014). Keskeistä ekososiaalisten käytäntöjen kehittämisessä onkin ymmärrys globaalien ongelmien konkretisoitumisesta paikallisesti. Kuten Vandenabeele, Van Poeck ja Peeters (2016) toteavat, ekologisiin ongelmiin ei ole olemassa yhtä ratkaisua, koska ongelmilla on usein paikallinen luonne.

Sen vuoksi parempien yhteisöjen ja yhteiskuntien rakentuminen lähtee niistä ihmisistä, joita paikalliset ongelmat koskettavat. Uudenlaisia demokraattisia yhteisöjä syntyy, kun olemassa olevat käytännöt ja asiantuntijuus eivät riitä ongelmien ratkaisemiseen. Yhteisöissä voi syntyä uudenlaista tietoa, valtaa sekä resursseja ongelmien ratkomiseen. (Mt.) Ekososiaalinen näkökulma haastaakin sosiaalityötä kehittämään uudenlaisia osallistumisen muotoja ja hyödyntämään myös asiakaskansalaisten näkökulmaa sosiaalisesti ja ekologisesti kestävien käytäntöjen kehittämisessä.

4.3 Tapauskohtainen sosiaalityö

Boetton (2016) mukaan meso- ja makrotasojen lähestymistapojen integroiminen sosiaalityön mikrotason toimintaan on keskeistä ekososiaalisten lähestymistapojen valtavirtaistamiseksi. Mikrotason toiminnalla voidaan viitata yksilöiden, ryhmien tai yhteisöjen kanssa tehtävään sosiaalityöhön, mutta yleisimmin mikrotason sosiaalityö ymmärretään ”asiakastapausten” kanssa tehtävänä, case work -perinteeseen kiinnittyvänä työnä. Myös Suomessa sosiaalityön voidaan katsoa orientoituneen muita näkökulmia enemmän yksilölliseen ongelmanratkaisuun viimeisten vuosikymmenten kehityksen tuloksena (Närhi, 2017, s. 314–316). Boetton (2016) mukaan ekossosiaalisen lähestymistavan integroiminen mikrotason käytäntöön on mahdollista, mikäli toiminnan kaikissa vaiheissa huomioidaan asiakkaiden luonnolliseen ympäristöön, kestävyys- ja ympäristöoikeudenmukaisuuteen liittyviä tekijöitä. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asiakkaan terveyden ja ympäristötekijöiden välisten yhteyksien huomioimista, luontolähtöisten menetelmien käyttöönottoa tai vaikkapa arviointia asiakkaan pääsystä käsiksi luontoon, terveelliseen ruokaan tai kohtuuhintaiseen energiaan. (Mt.)

Ylipäätään sosiaalityössä tulisi oivaltaa luonnon parantava voima asiakkaiden elämäntilanteissa (Matthies & Närhi, 2014). Vallitsevassa käsityksessä hyvinvoinnista ihminen nähdään erillisenä luonnosta, jolloin talous ja yhteiskunta on mahdollista erottaa ekosysteemistä. Käsitys ei ota huomioon suhteiden (suhde itseen, muihin elollisiin olentoihin ja luontoon) perustavanlaatuisuutta merkitystä. Toimeentulon ja kuluttamisen merkitys hyvinvoinnissa on korostunut, mikä johtaa hyvinvoinnin ulottuvuuksien laiminlyömiseen. Muut hyvinvoinnin ulottuvuudet liittyvät toimijuuteen ja osallisuuteen, itsensä toteuttamiseen ja terveyteen sekä suhteisiin itsen ja elinympäristön, luonnon ja muiden elollisten olentojen välillä. Sosiaalityössä tätä ulottuvuutta voitaisiin toteuttaa vahvistamalla yhteisönäkökulmaa, mutta myös esimerkiksi tukemalla asiakkaiden luonto- ja eläinsuhdetta. (Helne & Hirvilampi, 2017, s. 46.) On kuitenkin muistettava, että yhteys luontoon ei voi korvata muiden hyvinvoinnin alueilla kohdattua eriarvoisuutta (Matthies, 2021.)

Voidaan kenties väittää, että ihmisten pahoinvointi johtuu ainakin osittain siitä, että ihmiset ovat etäännyneet välittömästä luontoyhteydestä. Tästä näkökulmasta keskeinen hyvinvoinnin tekijä on esimerkiksi asiakkaan mahdollisuus päästä arjessa luontoon, mikä kenties korostuu kaupunki- ja kerrostaloalueilla, jossa urbaanit viheralueet niukkenevat ja yksipuolistuvat. Sosiaalityössä Suomen luonnonympäristö voitaisiinkin nähdä ainutlaatuisena ja moninaisena voimavarana, jonka hyödyntämiseen ei juurikaan tarvita lisäresursseja. Arkipäiväisestä näkökulmasta tämä voi tarkoittaa esimerkiksi asiakastapaamisten sopimisesta puistoon tai ryhmätoimintojen sijoittamista luontopolulle. Kulttuuri- ja luonnonympäristö ja esimerkiksi luontopolut edellyttävät myös hoitoa, jolloin luontoyhteyden vahvistamiseen voitaisiin yhdistää mielekkäitä työllistämishankkeita. (Matthies, 2021.)

Aikuissosiaalityön toimintakentällä luonnon hyvinvointia edistävät vaikutukset onkin tunnistettu erityisesti kuntoutuksen saralla. Näkökulmaa tukee myös esimerkiksi ympäristöpsykologian ja terveystiedon alojen tutkimus aiheesta. Sosiaali- ja terveystieteissä on kehitetty erilaisia eläin- ja luontoavusteisia menetelmiä. (Matthies, 2021.) Green Care on vakiintunut kansainvälinen konsepti, jonka ideana on eläinten, kasvien ja luonnon hyödyntäminen fyysisen ja henkisen terveyden, hyvinvoinnin ja elämänlaadun edistämiseksi. Hyvinvointia lisääviä vaikutuksia pyritään luomaan muun muassa luonnon elvyttävyyden, osallisuuden ja kokemuksellisuuden avulla. Green Care -toiminnan on osoitettu saavan aikaan myönteisiä muutoksia yleisessä terveydentilassa, itseluottamuksessa, kyvyssä selviytyä ongelmista, vastuuntunnossa, merkityksen kokemisessa, fyysisessä terveydessä ja sosiaalisissa taidoissa. (Steigen, Kogstad, Hummelvoll & Kåre, 2016; Soini, Ilmarinen, Yli-viikari & Kirveennummi, 2011.) Toimintaa voidaan suunnata esimerkiksi vammaisille, mielenterveyskuntoutujille, maahanmuuttajille, työttömille, vangeille, hoivapalveluiden asiakkaille tai lapsille ja nuorille tuki- ja sijaisperheissä (Matthies, 2021). Green Care -toimintaa harjoitetaan usein luonnonympäristössä tai maatiloilla, mutta luonnon elementtejä olisi mahdollista hyödyntää myös kaupunki- ja laitostenympäristöissä. (Soini ym., 2011.)

4.4 Ekososiaalinen asiantuntijuus ja työorientaatio

Kiinnostavia ekososiaalisen käytännön kehittämisen kannalta ovat myös asiantuntijuuteen ja ekososiaalisen työorientaation kehittämiseen liittyvät näkökulmat. Ekososiaalinen ajattelutapa ei sosiaalialalla ole vielä vakiintunutta (esim. Powers, 2017). Närhen ja Matthiesin (2016) mukaan tärkeää olisikin, että ympäristönäkökulmaa ja siihen liittyvää yhteisöllistä työtä vahvistettaisiin myös sosiaalityön koulutuksessa. Närhi (2004) on myös kuvannut ekososiaalisen sosiaalityön kehittämistä toimintatutkimuksen kontekstissa Jyväskylän seudulla vuosina 1995–2000. Vielä tuolloin sosiaalityö

oli vielä alueellisesti jaettua ja kenties tämän vuoksi yhteisöllisellä työotteella oli vahvempi jalansija. Sosiaalityöntekijöillä oli alueellisen näkökulman myötä käytössään sellaista alueisiin liittyvää asiantuntijatietoa, joka kenties nykypäivään verrattuna mahdollisti eri tavalla elinympäristöjen analysointia ja tiedon tuottamista myös rakenteellisen näkökulman tueksi. (Mt.)

Boetto, Närhi ja Bowles (2022) ovat tutkineet suomalaisten ja australialaisten sosiaalityöntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisen näkökulman soveltamisesta käytäntöön. Tutkimuksessa perustettiin työpajoja, joissa sosiaalityöntekijät suunnittelivat ja arvioivat ekososiaalisia interventioita. Työpajatoimintaan osallistumisen nähtiin lisäävän sekä henkilökohtaista että ammatillista tietoisuutta ekososiaalisista käytännöistä. Työpajatoiminnan myötä sosiaalityöntekijät havaitsivat positiivisia muutoksia myös organisaatioissa, joissa he työskentelivät. Organisaatioiden nähtiin sekä edistävän että haastavan ekososiaalisen työn tekemistä. (Mt.) Boetton, Närhen ja Bowlesin (2022) sekä Boetton, Bowlesin, Närhen ja Powersin (2020) tutkimuksissa ekososiaalista orientaatiota edistäviä tekijöitä olivat esimerkiksi työyhteisön sitoutuminen ekososiaaliseen ajattelutapaan, esihenkilöiden ja kollegoiden tuki sekä ekososiaalinen strategia työssä. Pienet tiimit koettiin joustavammiksi uusien käytäntöjen kokeiluun. Tärkeää oli kokeileva ilmapiiri, jossa oli lupa myös epäonnistua. Ekososiaalista orientaatiota haastoivat esimerkiksi taloudellisten resurssien, ajan ja vaikutusmahdollisuuksien puute, suuret ja hajanaiset työyhteisöt sekä organisaatiokulttuuri, joka ei ole avoin innovaatioille. Myös asenteet ja kapea käsitys hyvinvoinnista haastoivat ekososiaalista orientaatioita.

Työyhteisön ja muun ympäristön tuen merkitys korostui myös Powersin (2017, s. 290–299) tutkimuksessa, jossa tarkasteltiin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä sosiaalityön tehtävästä ekologiseen kriisiin vastaamisessa. Haastatteleamalla sosiaalityöntekijöitä havaittiin, että sekä ulkoiset että sisäiset tekijät vaikuttavat sosiaalityöntekijän ammatti-identiteetin ymmärrykseen. Sisäisillä tekijöillä tarkoitettiin sosiaalityöntekijän ekosentristä ajattelutapaa, jossa ekososiaaliset ongelmat nähtiin erottamattomina ja sosiaalityöntekijän ammatillisen vastuun piiriin kuuluvina. Kaikki eivät mieltäneet ekologiseen kriisiin vastaamista sosiaalityön tehtäväksi, mutta ulkoinen tuki, kuten ekologisuuteen herättävät henkilökohtaiset tai työssä tapahtuneet kokemukset, koulutus sekä ekologisten työtehtävien sisältyminen palkalliseen työaikaan, edistivät ekososiaalisen sosiaalityön omaksumista. Tärkeänä nähtiin myös ekososiaalisesta näkökulmasta kiinnostuneiden sosiaalityöntekijöiden vaikutus työyhteisöjen sisällä. Toisaalta ekossosiaalisesti orientoituneet työntekijät voivat kokea itsensä yksinäisiksi, mikä korosti verkostoitumisen tärkeyttä. (Mts. 290–299.)

5 Työntekijöiden näkemyksiä ekososiaalisista käytännöistä

Tässä osiossa tarkastelemme Asumisen sosiaalityön sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien näkemyksiä ekososiaalisten käytäntöjen mahdollisuuksista ja haasteista. Toteutimme fokusryhmähaastattelun etäyhteydellä Microsoft Teams:n kautta. Haastatteluun osallistui neljä haastateltavaa, joista osa oli sosiaalityöntekijöitä ja osa sosiaaliohjaajia. Oletimme, että ekososiaalisuus ei välttämättä ole kaikille Vantaan asumisen sosiaalityössä tai ylipäätään Suomen sosiaalityön kentällä työskenteleville tuttu käsite ja lähestymistapa. Tämän vuoksi haastattelun aluksi esittelimme haastateltaville tutkimuksemme aihetta Power Point -esityksen avulla. Olimme lähettäneet esityksen sovitusti työyhteisön tutustuttavaksi etukäteen haastatteluun valmistautumista varten. Esittelyn jälkeen aloitimme varsinaisen haastattelun, jota varten hyödynsimme muutamia apukysymyksiä (liite 2.). Esitys tallennettiin ja tallenne litteroitiin analyysiä varten.

5.1 Fokusryhmähaastattelu

Jäsensimme haastattelussa esille tulleet ekososiaaliset käytännöt asiakastyön tason, organisaatiotason ja rakenteellisen tason käytäntöihin. Eräs haastateltava kertoi kokevansa, että välillä tuntuu vaikealta yhdistää asiakastyötä ekososiaaliseen lähestymistapaan. Marginaalissa olevien asiakkaiden osallistaminen voi olla haasteellista heikon toimintakyvyn vuoksi. Tällöin esimerkiksi kaupunkipuutarhan rakentamiseen osallistuminen ei tule kyseeseen, vaikka toisaalta joillekin asiakkaille se voisikin olla mahdollista. Haastateltava pohti voisiko asumisen sosiaalityössä asiakkaille myönnettävissä hankinnoissa suosia kierrätettyjä hankintoja, mutta nosti samalla esille, että joistakin asiakkaista kierrätys voi tuntua vieraalta ajatukselta. Haastateltavan mukaan Asumisen sosiaalityössä uusien hankintojen myöntäminen koetaan tavallaan helpommaksi kuin kierrätettyjen tuotteiden ostaminen. Kierrätettyjen huonekalujen hankintaan on alettu asumisen sosiaalityössä suhtautua kriittisesti myös ludeongelman takia.

Asiakastyön tasolla haastateltava tunnisti ekososiaalisiksi käytännöiksi ruokahävikkitoiminnan. Moni asumisen sosiaalityön asiakas hyödyntää ruokajakelusta saatavaa hävikkiruokaa pienituloisuuden takia. Yksi haastateltava mainitsi, että Vantaan asumisyksiköissä tehdään yhteistyötä Yhteinen pöytä hankkeen kanssa. Ruokajakelutoimintaan osallistumisen nähtiin palvelevan yhtäaikaisesti monia tarpeita. Ilmaisen ruoan lisäksi ruokajakelu vähentää ruokahävikkiä ja ruokajakelussa käymisen koettiin tyydyttävän myös asiakkaiden sosiaalisia tarpeita.

Haastateltavat tunnistivat luonnon hoitavan vaikutuksen asiakastyössä. Osalla asumisen sosiaalityön asiakkaista on tarvetta päihdekuntoutukselle ja siihen liittyen tuotiin esille, että

päihdekuntoutusyksiköt sijaitsevat usein luonnonläheisissä ympäristöissä. Luontolähtöisen ajattelun muisteltiin esiintyvän ainakin osan asumisyksiköistä toimintastrategioissa. Myös eläinten myönteinen vaikutus asiakastyössä tuotiin esille. Esimerkkinä yksi haastateltava kertoi, että erään asumisyksikön ohjaajalla työssä mukana olleet koirat olivat rauhoittaneet erästä asiakasta siinä määrin, että jatkossa myös koirat osallistuisivat asiakasneuvotteluun etäyhteydellä. Asiakas oli itse toivonut koirien osallistumista, koska koki pysyvän koirien läsnäolon avulla neuvottelussa rauhallisena.

Kirjallisuuskatsauksen tulosten pohjalta kysyimme, minkälaisia yhteisöllisyyttä korostavia ulottuvuuksia asumisen sosiaalityön asiakastyössä tunnustetaan ja onko asiakkailta mahdollisuus osallistua ryhmätoimintaan. Haastateltavien mukaan ryhmätoimintaa järjestetään asumisyksiköissä sekä kolmannen sektorin toiminnan kautta. Haastateltavat mainitsivat useita Vantaalla toimivia yhteisöllisyyttä ja ryhmätoimintaa tarjoavia tahoja, joiden toimintaan osa asiakkaista osallistuu. Varsinaisessa asumisen sosiaalityön asiakastyössä asiakkaalta kysytään arjen mielekkyydestä ja kuulumisesta merkityksellisiin yhteisöihin. Asiakkaita kannustetaan ja motivoidaan osallistumaan yhteisöllisyyttä ja vertaisuutta tuottavaan toimintaan.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ekososiaalinen lähestymistapa korostaa ihmisen ja ympäristön välistä vuorovaikutusta yksilön kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. Siten kysyimme millä tavalla elinympäristön vaikutusta asiakkaan hyvinvointiin arvioidaan asumisen sosiaalityössä. Haastateltavien mukaan ympäristön vaikutusta arvioidaan jonkin verran sosiaalisesta näkökulmasta. Ympäristöä huomioidaan esimerkiksi pohdittaessa asuinalueen turvallisuutta ja myös sitä millä tavalla asiakas itse vaikuttaa lähiympäristöönsä. Haastateltavat toivat esille myös Nimby-ilmion, eli sen, että joillakin asuinalueilla tietynlaiset asumispalvelut saattavat kohdata asukkaiden vastustusta. Myös pohdinta siitä, kannattaako kaikkia vuokratuloja sijoittaa samalle asuinalueelle, nousi haastattelussa esille. Ekologisesta näkökulmasta ympäristön vaikutusta ei puolestaan koeta huomioitavan. Yksi haastateltavista pohti voisiko asiakastapaamisia toteuttaa enemmän asiakkaan ympäristössä esimerkiksi kävellen asiakkaan asuinalueen lähiympäristössä. Kävelyn lomassa voisi luontevasti käydä läpi asiakkaan lähiympäristön toimivuutta ja sen mahdollisia haasteita. Toisaalta tuotiin esille, että kirjaamisveloitteen vuoksi tällaiset tapaamiset voivat olla haastavia, koska työkonetta on hankala kuljettaa mukana tapaamisessa. Haastateltava pohti, että sosiaalityöntekijöillä ei välttämättä ole tarpeen tehdä tällaista jalkautuvaa asiakastyötä. Sosiaalihoajaan työnkuvan koettiin mahdollistavan paremmin tämänkaltaisten työtehtävien tekemisen.

Organisaatiotason käytännöistä haastateltavat mainitsivat Vantaalla jo kymmenen vuotta toimineen ekotukihenkilötoiminnan. Ekotukihenkilön tehtävät ovat keskittyneet ekologisesti kestävien käytäntöjen edistämiseen työyhteisön fyysisessä ympäristössä. Sen puitteissa esimerkiksi toimistotiloihin on luotu kierrätysjärjestelmät. Ekotukihenkilön tehtävät koettiin tärkeiksi, mikä tuli esille haastateltavien pohdinnoissa hyvinvointialueelle siirtymisen vaikutuksista. Hyvinvointialueelle siirtymistä käsittelevät asumisen sosiaalityön toimintaohjeet eivät olleet toistaiseksi sisällyttäneet ekotukihenkilötoiminnan siirtymistä mukaan osaksi tulevia työtehtäviä. Työntekijät olivat ohjeistuksen puutteesta huolimatta päättäneet aiemmissa keskusteluissaan sisällyttää ekotukihenkilötoiminnan osaksi tulevia työtehtäviä. Haastateltavat pohtivat myös ekotukihenkilön tehtävien kehittämistä tai laajentamista. Toisaalta haastateltavan mukaan työyhteisössä oli pohdittu erillisen toimialakohtaisen ympäristövastaavan tehtävää. Ympäristövastaavan tehtäväksi hahmoteltiin eräänlaista ekologisen koordinaattorin roolia. Kysymystä ympäristövastaavasta oli viety myös ylemmälle taholle pohdittavaksi.

Rakenteellisen tason ekososiaalisiksi käytännöiksi nimettiin rakenteellisen sosiaalityön ryhmä, joka on kuukausittain työajalla kokoontuva ryhmä. Rakenteellisen sosiaalityön ryhmässä pohditaan ja suunnitellaan sosiaalityön rakenteellisen vaikuttamisen keinoja. Esimerkkinä rakenteellisen sosiaalityön ryhmän sisällöstä kuvattiin käytäntötutkimusaiheiden pohtiminen yliopistoyhteistyötä varten, josta myös tämä tutkimusaihe on saanut alkunsa. Ajatus rakenteellisen sosiaalityön ryhmästä on tullut sosiaalihuoltolain (1301/2014) 7 §:stä, jossa rakenteellinen sosiaalityö nimetään sosiaalityöntekijän tehtäväksi. Aluksi rakenteellisen sosiaalityön ryhmään osallistuivat vain sosiaalityöntekijät. Kuitenkin työtehtävien takia myös sosiaaliohjaajilla koettiin olevan paljon osaamista ja annettavaa rakenteelliselle sosiaalityölle, minkä takia myös sosiaaliohjaajat otettiin osaksi rakenteellisen sosiaalityön ryhmää. Rakenteellisen sosiaalityön keinoista haastateltavat mainitsivat myös sosiaalisen raportoinnin. Sosiaalista raportointia varten on olemassa verkkolomake, jonka kautta voi ilmoittaa asiakkaiden kohtaamista rakenteellisista epäkohdista. Lisäksi haastateltava mainitsi, että Vantaan asumisen sosiaalityössä kirjoitetaan julkisia blogikirjoituksia asumisen sosiaalityön kannalta ajankohtaisista aiheista. Haasteena ekososiaalisen lähestymistavan juurruttamiselle haastateltavat toivat esille sen, että tällä hetkellä lakisääteiset velvoitteet asiakastyössä vievät valtaosan työajasta. Siksi haastateltavat toivoivat, että ekososiaalinen työote olisi rakenteellista, jolloin se on toiminnassa sisään kirjoitettuna.

“Ehkä siis se mikä tässä ylipäättään on se, että niin kauan ku se suunta näissä muutoksissa on täältä työntekijätasolta eteenpäin jonneki johtotasolle, niin se tuntuu vähän raskaalta, koska meillä on tosiaan aika paljon sitä työnkuvaa muutenkin et se olis niinku hirveen hyvä, että se tulis sitten tota rakenteiden kautta.”

“Ehkä enemmänki niinku estävänä tekijänä on se et me ei niinku yksittäisinä työntekijöinä voida luoda sellaisia rakenteita, niin me tarvitaan siihen tukea sieltä organisaation ylemmiltä tasoilta, että niitä niinku voidaan oikeesti ottaa käyttöön...”

Kysyimme haastateltavilta millaisiksi haastateltavat kokevat sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien rakenteellisen sosiaalityön vaikutusmahdollisuudet. Haastateltavat kokivat, että Asumisen sosiaalityössä on vaikutusmahdollisuuksia. Esimerkkinä haastateltava mainitsi, että ulkopuolisilta palveluntuottajilta ostettavien asumispalvelujen ostopalvelu kriteereihin on vastikään lisätty ekologisuuden huomioiminen. Haastattelussa toistui asioiden esille tuomisen ja keskustelemisen tärkeys myös vaikutusmahdollisuuksien kannalta:

”Joo sehän (ekologisuuden lisääminen ostopalvelukriteereihin) itse asiassa lähti tästä eko sosiaalityön käytäntötutkimuksen keskusteluista. Silloin puhuttiin (johtavan sosiaalityöntekijän) kanssa tästä ja sitten hän ajatteli selvittää, että miten hankinnoissa huomioidaan ekologisuus näkökulmia, ja sitä myöten se lisättiin sinne ja sitä vahvistettiin sitä, että miten sitä täytyy huomioida. Tämmösiä käytännön vaikutuksia voi olla ihan sillä, että puhuu asioista. Eli kyllä meidän työyhteisössä huomioidaan asioita jos niitä vaan tuo esiin.”

”Mut sit kyl mä ajattelen, et se on myös meidän yksittäisten työntekijöiden asia käydä siellä tiimeissä sitä keskustelua. Meillä kyllä päähenkilöt vie viestiä sieltä sitten ylöspäin, ja ovat jo vieneet ja tehneetkin et sitä kautta voidaan ainakin vaikuttaa”

”No mä ainakin sillee ite ajattelen et meillä on tiimissä sellanen aika avoin keskustelukulttuuri et kyllä ihan kaikenlaisista asioista voi ja niinku uskaltaa puhua et siitä se ei oo ainakaan kiinni et hyvin keskustelevia olemme.”

Haastateltava toi esille, että työyhteisössä ollaan avoimesti myös eri mieltä asioista, mitä pidettiin terveen työyhteisön merkinä. Keskusteltaessa sosiaalityöntekijöiden näkemysten huomioimisesta poliittisessa päätöksenteossa, nosti haastateltava esille sosiaalityön arvo sidonnaisuuden ja toisaalta haasteet sosiaalityön poliittiselle vaikuttamiselle:

“...kun ajatellaan, että pointtina on eriarvoisuuden vähentäminen, niin se kietoutuu näihin globaaleihin kin valtasuhteisiin ja niinku maailman tilanteeseen et jos eriarvoisuutta on muualla maailmassa, jos ei Suomessa niin paljon mut kyl se tännekin heijastuu, kun jos esimerkiksi mietitään pakolaisuutta, esimerkiksi ilmastopakolaisuutta varsinkin et sit meillä kuitenkin on asiakkaiden tilanteiden kin kautta tälläisestä tietoa, niin et miten se niinku välittyy riittävässä määrin sinne poliittiseen päätöksentekoon ja toisaalta tähän liittyy ehkä se sosiaalityöntekijöiden vaitonaisuus, että ehkä sitä viestiä ei niin hirveen aktiivisesti vieläkään et ku se on poliittista ja ehkä sitä arvostellaan, että tuntuu et siihen on sellanen kynnyks et viitsii sellaisia asioita oikein äänekkäästi sanoo.”

Kysyimme haastateltavien ajatuksia ekososiaalityön tulevaisuuden mahdollisuuksista, jolloin haastateltavat nostivat verkostoitumisen ja koulutuksen esille.

”...miksei olis vaikka koko hyvinvointialueen sosiaalityöntekijöiden sellanen verkosto, jossa voisi keskustella näistä verkostoitumis asioista mut muistakin rakenteellisen sosiaalityön kysymyksistä. Et mitä enemmän siihen keskusteluun osallistuu, niin sitä vaikuttavampaa sekin niinku on koko toimintakulttuurille ja sitten koulutukset on aina hyvä. Niinku mä aikaisemmin sanoinkin, eli jos on enemmän tietoa, niin varmasti on enemmän käytäntöä, joka perustuu siihen tietoon.”

6 Johtopäätökset ja pohdinta

Ekososiaalinen lähestymistapa voidaan määritellä erilaisiksi ympäristöarvoja ja ihmisoikeuksia yhdistämään pyrkiviksi yhteiskuntapoliittisiksi näkökulmiksi. Sosiaalityössäkin on herätty pohtimaan kestävästä kehitystä sekä sosiaalityön omaa toimintaa sen periaatteiden valossa. Tässä käytäntö tutkimuksessa olemme tarkastelleet ekososiaalisen lähestymistavan soveltamis- ja kehittämismahdollisuuksia Vantaan asumisen sosiaalityössä. Olemme lähestyneet aihetta kysymällä, millaisia ekososiaalista lähestymistapoja asumissosiaalityön toiminnassa voitaisiin soveltaa, sekä millaisia haasteita tai mahdollisuuksia näihin toimintatapoihin työntekijöiden mielestä liittyy. Vastauksia etsimme sekä hahmottamalla ekososiaalista käytäntöä kirjallisuuskatsauksen avulla että kysymällä työntekijöiden näkemyksiä fokusryhmähaastattelussa. Työntekijöiden näkemykset ekososiaalisen sosiaalityön haasteista ja mahdollisuuksista mukailevat kirjallisuudesta nousseita näkökulmia. Kirjallisuuskatsaukseen ja työntekijöiden näkemyksiin perustuva yhteenveto ekososiaalisen sosiaalityön käytännön mahdollisuuksista ja haasteista on esitetty taulukossa 2.

Haasteet	Mahdollisuudet
• Ajan ja resurssien puute • Ekososiaalista toimintaa mahdollistavien rakenteiden puuttuminen organisaatiosta • Asiakkaiden heikko toimintakyky ja osallisuus • Asiakastyön yksilöllistyminen • Kapea hyvinvointikäsitys • Ihmiskeskeinen ajattelutapa	• Työyhteisön avoin keskustelukulttuuri • Organisaation sisäiset vaikutusmahdollisuudet • Ekososiaalisuuteen sitoutunut työyhteisö • Rakenteellisen sosiaalityön ryhmä • Ekososiaalinen strategia • Ymmärrys ekologisten ja sosiaalisten ongelmien yhteyksistä • Kolmas sektori ja yhteistyö

Taulukko 2. Ekososiaalisen sosiaalityön käytännön haasteet ja mahdollisuudet.

Kirjallisuuskatsauksen perusteella ekososiaaliselle lähestymistavalle on käyttöä sekä rakenteellisessa, yhteisöihin kohdistuvassa, että tapauskohtaisessa sosiaalityössä. Ekososiaalisen

näkökulman omaksuminen rakenteelliseen sosiaalityöhön tarkoittaa esimerkiksi välineiden kehittämistä asiakkaiden elinympäristöjen analysoimiseksi ja tiedon välittämiseksi eteenpäin päätöksenteon tueksi. Esimerkiksi päätösten vaikutusten ennakoarviointeja toteutettaessa voitaisiin hyödyntää sosiaalityöntekijöiden asiantuntemusta, ja jatkossa tätä mahdollisuutta olisi tarpeen kartoittaa tarkemmin. Kirjallisuuskatsauksen perusteella myös yhteistyö muiden ekososiaalisesta siirtymästä kiinnostuneiden toimijoiden kanssa nousi tärkeäksi kestävän siirtymän edistämisen keinoksi. Tästä näkökulmasta asumisen sosiaalityössä voitaisiin jatkossa kiinnittää huomiota siihen, että palvelu- ja tukivalikoimaa kehitettäisiin sellaisten yksityisten palveluntuottajien ja järjestöjen kanssa, jotka pyrkivät toiminnassaan ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen. Fokusryhmähaastattelussa ilmenikin, että ulkopuolisilta palveluntuottajilta ostettavien asumispalvelujen ostopalvelukriteereihin on vastikään lisätty ekologisuuden huomioiminen. Ekososiaalisesta näkökulmasta tärkeitä ovat kuitenkin myös sosiaalisen kestävyuden aspektit, ja ostopalveluita tehtäessä huomiota voitaisiin kiinnittää myös esimerkiksi osallisuuden, yhteisöllisyyden ja luontoyhteyden kaltaisiin tekijöihin. Tällaisia käytäntöjä on jo paikannettavissa palveluntarjoajien kentältä: haastateltavat nostivat esiin, että esimerkiksi päihdekuntoutusyksiköt sijaitsevat usein luonnonläheisissä ympäristöissä.

Kirjallisuuskatsauksessa rakenteellisen sosiaalityön tehtäväksi ehdotettiin myös ekologiseen ja sosiaaliseen kestävyteen liittyvien ongelmien nostamista yhteiskunnalliseen keskusteluun. Haastattelun perusteella ekososiaalinen lähestymistapa ei kuitenkaan vielä ole niin kiinteä osa sosiaalityötä, että sitä voitaisiin kutsua rakenteelliseksi. Työn muiden reunaehtojen nähtiin vievän tilaa rakenteelliselta sosiaalityöltä, ja muut lakisääteiset tehtävät näyttäytyivät ensisijaisina rakenteelliseen sosiaalityöhön nähden. Aikaa ja mahdollisuuksia rakenteellisen sosiaalityön toteuttamiselle nähtiin olevan vähäisesti, ja kehittämistyö nähtiin pitkälti työntekijälähtöisenä. Organisaation ylemmiltä tahoilta toivottiin tukea ja virallisia kanavia ja rakenteita kehittämisideoiden eteenpäin viemiselle ja rakenteellisen työn toteuttamiselle. Työntekijät toivoivat myös ekososiaalisuuteen liittyvää koulutusta: työyhteisön sisäiset koulutukset takaisivat, että ekososiaalinen lähestymistapa ei ole vain asiasta kiinnostuneiden yksittäisten työntekijöiden vastuulla vaan osa organisaation rakenteita ja arvopohjaa. Toisaalta työntekijät pohtivat myös epävirallisia vaikutusmahdollisuuksia. Haastattelussa pohdittiin esimerkiksi verkostoitumisen laajentamista oman organisaation ulkopuolelle: esimerkiksi hyvinvointialueiden sisäisten verkostojen muodostaminen sekä sosiaalisen median hyödyntämisen nähtiin mahdollisuutena ekososiaalisten käytäntöjen ja ideoiden jakamiselle ja konkretisoimiselle.

Haastateltavat toivat esiin myös tekijöitä, joiden nähtiin tukevan rakenteellisen työn tekemistä organisaatiossa. Haastateltavat kertoivat yksikössään toimivasta rakenteellisen sosiaalityön ryhmästä, joka kokoontuu säännöllisesti kuukausittain. Ryhmässä oli esimerkiksi pohdittu käytäntötutkimusaiheita yliopistoyhteistyötä varten. Rakenteellisen sosiaalityön ryhmään osallistuvat nykyisin sekä sosiaalityöntekijät että sosiaaliohjaajat. Haastateltavat kokivat, että Vantaan asumisen sosiaalityössä on mahdollista vaikuttaa ja tehdä rakenteellista sosiaalityötä, kun on itse aktiivinen. Haastattelussa myös keskustelun ja avoimen organisaatiokulttuurin merkitystä korostettiin. Ekososiaalisen näkökulman soveltaminen rakenteellisen sosiaalityön käytäntöön sisälsikin tulkintamme mukaan jännitteitä: toisaalta organisaatioilta toivottiin tukea, toisaalta ekososiaalisten näkökulmien esillä pitäminen ja ajaminen ymmärrettiin myös työntekijöiden henkilökohtaiseksi vastuuksi. Tätä jännitettä on kiinnostavaa pohtia myös kirjallisuudessa esitettyjen, ekososiaaliseen poliittisuuteen ja muutosorientaatioon liittyvien näkökulmien valossa. Esimerkiksi monitasoteorian näkökulmasta tarkasteltuna organisaatioilta on turhaa odottaa oma-aloitteista muutosta, sillä muospaineet syntyvät laajempien yhteiskunnallisten kehityskulkujen ohella ruohonjuuritasolta, työntekijöiden ja asiakaskansalaisten toiminnasta. Voidaan myös argumentoida, että sosiaalityön ammattietiikka ylittää yhteiskunnallisesta kontekstista ja yksityiskohtaisemmasta lainsäädännöstä sosiaalityölle asetetut tehtävät ja tavoitteet, jolloin ihmisoikeuksien toteutuminen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden tavoittelu asettuvat sosiaalityön ensisijaisiksi tehtäviksi (Turtiainen, Jäppinen & Stamm, 2021). Tästä näkökulmasta myös poliittisen toimijuuden omaksuminen on sosiaalityössä tärkeää ja linjassa myös kestävän siirtymän tavoitteiden kanssa.

Haastattelun perusteella asumisen sosiaalityössä asiakkaan paikallisen elinympäristön merkitys jäi vähäiseksi etenkin ekologisesta näkökulmasta katsottuna. Tätä voidaan kirjallisuuskatsauksen valossa selittää esimerkiksi resurssitekijöillä sekä sosiaalityön organisoimisen tavoilla. Sosiaalityön erikoistuminen on yksilöllistänyt ja siten kapeuttanut asiakastyön tekemistä (esim. Närhi, 2017, s. 314–316). Sen sijaan sosiaaliohjaajien työnkuvan nähtiin mahdollistavan asiakkaan elinympäristöön jalkautumisen paremmin. Haastattelun perusteella sosiaaliohjaajien työnkuva ja osaaminen on Vantaan asumisen sosiaalityössä tunnustettua ja arvostettua, sillä heidän asiantuntijuuttaan halutaan hyödyntää myös sosiaalityön kehittämisessä ja yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Haastateltavat mainitsivat lisäksi ryhmätoiminnan asumisyksiköissä, jota järjestetään kolmannen sektorin toiminnan kautta. Asiakkaat voivat myös osallistua Vantaalla useiden eri tahojen järjestämään ryhmätoimintaan.

Paluu ihmisten omiin elinympäristöihin ja yhteisöihin nousikin kirjallisuuden perusteella tärkeäksi tavaksi edistää kestävästä siirtymästä sekä lieventää ympäristöongelmien vaikutuksia. Sosio-ekologisten kriisien mukaan tuomat muutokset edellyttävät sopeutumiskykyä sekä yksilöiltä että yhteisöiltä.

Tällöin sosiaalityön tulisi kyetä etsimään paikallisia ratkaisuja sekä vahvistamaan paikallisten yhteisöjen uudistumis- ja selviytymiskykyä. Ympäristönäkökulmaa voitaisiin sosiaalityössä hyödyntää erilaisia osallistumisen muotoja kehitettäessä, eikä esimerkiksi erilaisten luontoryhmien tai vaikkapa viljelypalstojen merkitystä tule väheksyä. Tutkimusten perusteella yhteisöllisellä, luonnonympäristöön kiinnittyvällä toiminnalla on hyvinvointia lisääviä vaikutuksia. Haastattelussa käytiin kuitenkin myös keskustelua siitä, että marginaalissa elävien asiakkaiden osallistaminen voi todellisuudessa olla haasteellista heikon toimintakyvyn vuoksi, jolloin esimerkiksi osallistuminen ei välttämättä ole mahdollista. Haastattelussa yhteisölliseksi toiminnaksi tunnistettiin myös ruokahävikkitoiminta, sillä Vantaan asumisyksiköissä tehdään yhteistyötä Yhteinen pöytä -hankkeen kanssa. Ruokajakelu voikin oikein järjestettynä sekä vähentää ruokahävikkiä että tyydyttää myös asiakkaiden sosiaalisia tarpeita. Ekososiaalisesta näkökulmasta on kuitenkin huomioitava myös ympäristö- ja sosiaaliseen oikeudenmukaisuuteen liittyviä kysymyksiä. Esimerkiksi ylijäämäruoan tuottaminen ei ympäristön näkökulmasta ole ongelmatonta, kuten ei myöskään viimesijaisen turvan paikkaaminen kolmannen sektorin tarjoamalla avulla.

Ekososiaalista lähestymistapaa koskevassa kirjallisuudessa ekologisten ja sosiaalisten ongelmien nähdään konkretisoituvan paikallisesti. Tällöin ongelmiin ei ole olemassa yhtä, ulkoapäin annettavaa ratkaisua. Näkemyksemme mukaan tämä koskee myös ekososiaalisen sosiaalityön käytännön paikallista kehittämistä. Tutkimuksemme haasteena oli, että kirjallisuudesta oli löydettävissä vain vähän suoraan asumisen sosiaalityöhön sovellettavissa olevia toimintaehdotuksia. Ekososiaalinen lähestymistapa voi kuitenkin auttaa pohtimaan olemassa olevia käytäntöjä ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden näkökulmasta sekä kenties kehittämään uudenlaisia paikallisia sovelluksia, jotka sopivat juuri kyseessä olevan organisaation ja työyhteisön toimintaan.

Jatkossa voimmekin suositella Vantaan asumisen sosiaalityötä, sekä myös muita sosiaalityön toimijoita ideoimaan ja kehittämään ekososiaalisia käytäntöjä oman toimintansa kontekstista käsin, esimerkiksi erilaisten käytännön kokeiluiden avulla. Myös ekososiaalisuuteen liittyvät, koko työyhteisölle suunnatut koulutukset voivat auttaa vahvistamaan ekososiaalista käytäntöä. Toivomme, että tutkimuksemme on omalta osaltaan lisännyt tietoa ekososiaalisen lähestymistavan soveltamisesta sosiaalityön käytäntöön. Mielestämme myös käytäntötutkimusta tutkimusmuotona voidaankin pitää esimerkkinä sellaisesta käytäntöön kiinnittyvästä toiminnasta, jonka avulla uudenlaiset näkökulmat alkavat parhaimmillaan itää paikallisissa työyhteisöissä. Tämän vuoksi käytäntötutkimusyhteistyötä tai vaikkapa toimintatutkimusta voitaisiin kenties jatkossakin hyödyntää ekososiaalisen sosiaalityön käytännön kehittämisessä. Jatkossa esimerkiksi jonkin tietyn ekososiaalisen käytännön kehittämiseen liittyvä rajatumpi näkökulma voisi olla mielekäs aihe seuraavalle käytäntötutkimukselle, mikäli

ekososiaalisen käytännön kehittämistä halutaan Vantaan asumisen sosiaalityössä jatkaa vielä pidemmälle.

Lähteet

Appleby, K., Bell, K. & Boetto, H. (2017) Climate Change Adaptation: Community Action, Disadvantaged Groups and Practice Implications for Social Work. *Australian Social Work*, 70:1, 78–91. doi: 10.1080/0312407X.2015.1088558

Boetto, H. (2016). Developing ecological social work for micro-level practice. Teoksessa J. McKinnon & M. Alston (toim.), *Ecological social work: towards sustainability*. (s. 59–77). Lontoo: Palgrave Macmillan.

Boetto, H., Bowles, W., Närhi, K. & Powers, M. (2020). Raising awareness of transformative ecosocial work: Participatory action research with Australian practitioners: Participatory action research for ecosocial work. *International journal of social welfare*, 29, 300–309. doi: 10.1111/ijsw.12445

Boetto, H., Närhi, K. & Bowles, W. (2022). Creating ‘Communities of Practice’ to Enhance Ecosocial Work: A Comparison between Finland and Australia. *The British Journal of Social Work*, 52, 4815–4835. doi: 10.1093/bjsw/bcac092

Coates, J. & Gray, M. (2011). The environment and social work: An overview and introduction. *International Journal of Social Welfare* 21 (3), 230–238.

Dominelli, L. (2012). *Green Social Work – From Environmental Crises to Environmental Justice*. Cambridge: Polity.

Helne, T. & Hirvilammi, T. (2017) . The Relational Conception of Wellbeing as a Catalyst for the Ecosocial Transition. Teoksessa A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.), *The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy* (s. 36–53). Lontoo: Routledge.

Helne, T. & Silvasti, T. (2012). Johdanto. Teoksessa T. Helne & T. Silvasti (toim.), *Yhteyksien kirja – Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla*. (s. 10–23). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Hirvilammi, T. (2015). *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä: Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Kelan tutkimusosasto.

Häikiö, L. (2012). Kestävä kehitys. Utopia kehittyvästä ja kestävästä kansalaisten yhteiskunnasta. Teoksessa T. Helne & T. Silvasti (toim.) *Yhteyksien kirja. Etappeja ekososiaalisen hyvinvoinnin polulla* (s. 150-157). Kelan tutkimusosaston julkaisuja. Tampere: Juvenes Print.

Kaijala, J. & Tuomisto, H. (6.5.2022) *Rakenteellinen sosiaalityö ja sosiaalinen raportointi Esimerkki Vantaan asumissosiaalisesta työstä*. [Vantaan kaupungin diaesitys].

Matthies, A.-L. (2021). Kestävä siirtymä ja aikuissosiaalityön tehtäväkenttä. Teoksessa A.-L. Matthies, A.-R. Svenlin & K. Turtiainen (toim.), *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus*. (s. 267–282). Helsinki: Gaudeamus.

Matthies, A.-L. & Närhi, K. (2014). Ekososiaalinen lähestymistapa rakenteellisen sosiaalityön viitekehityksenä. Teoksessa A. Pohjola, M. Laitinen & M. Seppänen (toim.), *Rakenteellinen sosiaalityö* (s. 87–116). EU: UNIpress.

- Matthies, A.-L., Peeters, J., Hirvilammi, T., & Stamm, I. (2020). Ecosocial innovations enabling social work to promote new forms of sustainable economy. *International Journal of Social Welfare*, 29(4), 378–389. doi:10.1111/ijsw.12423
- Matthies, A. L., Turunen, P., Albers, S., Boeck, T., & Närhi, K. (2000). An eco-social approach to tackling social exclusion in European cities: a new comparative research project in progress. *European Journal of Social Work*, 3(1), 43–52.
- Miettinen, E-M. (2022). Ekososiaalinen työ esiin. TAMK-konferenssi: TAMK Conference 2022. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja. Haettu 3.2.2023 osoitteesta 97–101. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/780190/Ekososiaalinen_työ_esiin.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Närhi, K. (2001) Social impact assessment. New challenges to social work? Teoksessa A. Matthies, K. Närhi & D. Ward (toim.), *The eco-social approach in social work* (s. 54–83). SoPhi: University of Jyväskylä.
- Närhi, K. (2004). *The eco-social approach in social work and the challenges to the expertise of social work*. University of Jyväskylä.
- Närhi, K. (2015). Ekososiaalinen viitekehys sosiaalityössä. *Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti*. 23:3, 322–328.
- Närhi, K. (2017). The Changing Understanding of the ‘Person in Environment’ in Organizing Public Social Work Practice. Teoksessa A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.), *The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy* (s. 301–318). Lontoo: Routledge.
- Närhi, K. & Matthies, A.-L. (2016). Ekososiaalinen ajattelu yhteisötyössä. Teoksessa I. Roivainen & S. Ranta-Tyrkkö (toim.), *Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat* (s. 95–107). Tallinna: United Press Global.
- Närhi, K. & Matthies, A.-L. (2018). The ecosocial approach in social work as a framework for structural social work. *International Social Work*, 61(4), 490–502. doi: 10.1177/0020872816644663
- Peeters, J. (2012a). The place of social work in sustainable development: Towards ecosocial practice. Teoksessa C. Harvey & T. Pilpot (toim.), *Practicing social work* (s. 8–21). Lontoo: Routledge.
- Peeters, J. (2012b). Social work and sustainable development: Towards a social – ecological practice model. *Journal of social intervention: Theory and practice* 21 (3), 5–26. doi: 10.18352/jsi.316
- Pietilä, I. (2017). Ryhmäkeskustelu. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvoori (toim.) *Tutkimushaastattelun käsikirja* (s. 111–130). Tampere: Vastapaino.
- Powers, M. (2017). Transforming the profession: social workers expanding response to the environmental crisis. Teoksessa A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.), *The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy* (s. 286–300). Lontoo: Routledge.
- Rocha, H. & Ferreira, J. (2017) An ecosocial model for the sustainability of vulnerable communities Teoksessa A.-L. Matthies, & K. Närhi (toim.) *The Ecosocial Transition of Societies : The Contribution of Social Work and Social Policy* (s. 139–157). Lontoo: Routledge.

- Satka, M., Julkunen, I., Kääriäinen, A., Poikela, R., Yliruka, L. & Muurinen, H. (2016). *Käytäntötutkimuksen taito*. Heikki Waris -instituutti ja Mathilda Wrede institutet 2016: Unigrafia.
- Soini, K., Ilmarinen, K., Yli-Viikari, A. & Kirveennummi, A. (2011). Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76:3, 320–331.
- Sosiaalihuoltolaki, Suomen säädöskokoelma § 7 (2014).
- Steigen, A.-M., Kogstad, R. & Hummelvoll, J. (2016). Green Care services in the Nordic countries: an integrative literature review. *European Journal of Social Work*, 19:5, 692–715. doi: 10.1080/13691457.2015.1082983
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL (9.5.2022). *Esimerkkejä rakenteellisesta sosiaalityöstä*. Haettu osoitteesta 8.2.2023 <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/alueellinen-hyvinvointijohtaminen/esimerkkeja-rakenteellisesta-sosiaalityosta>
- Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos THL (9.1.2023). Päätösten vaikutusten ennakoarviointi. Haettu 8.2.2023 osoitteesta <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/hyvinvointijohtaminen/paatosten-vaikutusten-ennakoarviointi#SVA>
- Tilastokeskus (2023). Tuotteet ja palvelut. Kyselylomakkeiden kehittäminen ja testaaminen. Menetelmät. Fokusryhmähaastattelu. Haettu 8.1.2023 osoitteesta <https://www.stat.fi/tup/lomaketiimi/menetelmat.html>
- Tuomisto, H. (henkilökohtainen tiedonanto, 13.10.2022). [Asumisen sosiaalityön johtava sosiaalityöntekijä].
- Turtiainen, K., Jäppinen, M. & Stamm, I. (2021). Ihmisoikeudet aikuissosiaalityön lähtökohtana. Teoksessa A. Matthies, A. Svenlin & K. Turtiainen (toim.) *Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus* (s. 24–38.) Helsinki: Gaudeamus.
- Tutkimuseettinen neuvottelukunta. (2019). *Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa*. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Helsinki. Haettu 3.2.2023 osoitteesta https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf
- Vantaan ja Keravan hyvinvointialue. (14.12.2022). Mikä muuttuu hyvinvointialueella? Haettu 8.2.2023 osoitteesta <https://vakehyva.fi/fi/ajankohtaista/ajankohtaista/mika-muuttuu-hyvinvointialueella>
- Vandenabeele, J., Van Poeck, K. & Peeters, J. (2016). Building sustainable urban communities. Teoksessa J. McKinnon & M. Alston. (toim.), *Ecological social work: Towards sustainability* (s.78–93). Lontoo: Palgrave MacMillan.
- Vuori, J. (päiväämätön). Laadullinen sisällönanalyysi. Teoksessa J. Vuori (toim.) *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 3.2.2023 osoitteesta <<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>>

Liite 1

Informaatiokirje ja suostumuslomake

Informaatiokirje

Olemme sosiaalityön opiskelijoita Helsingin yliopistosta, ja tällä fokusryhmähaastattelulla keräämme aineistoa Käytäntötutkimus-opintojakson tutkimustamme varten. Tutkimuksessamme pyrimme selvittämään kirjallisuuskatsauksen avulla, millaisia ekososiaalisia lähestymistapoja asumissosiaalityön toiminnassa voitaisiin soveltaa. Lisäksi haastattelun avulla meillä on tarkoitus selvittää, millaisia haasteita tai mahdollisuuksia näihin toimintatapoihin työntekijöiden mielestä liittyy.

Haastattelussamme ekososiaalisella viitekehyksellä tarkoitetaan tapaa jäsentää ympäristön ja sosiaalityön välistä suhdetta. Sen alla voidaan tarkastella sekä ihmisen ja ympäristön välisen suhteen vuorovaikutusta että ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden kysymyksiä sosiaalityössä. Ekososiaalisessa näkökulmassa pyrkimyksenä on kestävä kehitys, joka huomioi ekologiset ja sosiaaliset tekijät kokonaisuutena sekä arvioi kriittisesti yhteiskunnallista kehitystä.

Fokusryhmähaastattelu toteutetaan Vantaan kaupungin suomenkielisten sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien parissa, eikä aineistosta ole mahdollista tunnistaa osallistujia. Tarvittaessa anonymisoimme aineiston sisältöä käytäntötutkimustamme varten. Haastattelun aineistoa käytetään ainoastaan käytäntötutkimuksessamme ja sen valmistuttua se tuhoetaan maaliskuuhun 2023 mennessä. Tietoja ei siirretä kolmansille osapuolille. Aineistoa käsittelevät sellaisenaan vain käytäntötutkimuksen tekijät Viivi Nieminen, Riikka Keitsa ja Joanna Asumus Helsingin yliopiston sosiaalityön oppiaineesta. Tutkimusraportti valmistuu viimeistään helmikuussa 2023.

Raportti esitellään Käytäntötutkimus-opintojakson loppuseminaarissa sekä mahdollisesti myös Vantaan kaupungin asumisen sosiaalityön työntekijöille. Raportti on myös saatavilla pyydettyäessä. Kiitos vastauksestasi! Lisätietoja: viivi.nieminen@helsinki.fi, riikka.keitsa@helsinki.fi ja joanna.asumus@helsinki.fi.

Suostumuslomake

Minua on pyydetty osallistumaan: Ekososiaalinen sosiaalityö Vantaan kaupungin asumisen sosiaalityössä -tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tarkastella ekososiaalisen sosiaalityön merkitystä ja ilmenemistä asumisen sosiaalityössä sosiaalityöntekijöiden ja sosiaaliohjaajien kokemana. Olen lukenut tutkimusta koskevan tiedotteen ja saanut mahdollisuuden esittää tarkentavia kysymyksiä ja keskustella niistä. Tunnen saaneeni riittävästi tietoa oikeuksistani, tutkimuksen tarkoituksesta ja siihen osallistumisesta sekä tutkimukseen osallistumisen hyödyistä ja mahdollisista riskeistä. Tiedän, että tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista ja että minulla on oikeus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisesta ja myöhemmin halutessani myös syytä ilmoittamatta keskeyttää tutkimus tai peruuttaa suostumukseni. Jos päätän peruuttaa suostumukseni tai osallistumiseni tutkimukseen keskeytyy jostain muusta syystä, keskeyttämiseen mennessä kerättyjä tietoja käytetään osana tutkimusaineistoa. Tiedän, että minusta kerättyjä tietoja käsitellään luottamuksellisesti eikä niitä luovuteta ulkopuolisille ja ne hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Suostun osallistumaan tutkimukseen Kyllä ___ Ei ___

Paikka _____ Aika _____

Tutkittavan nimi _____

Tutkittavan allekirjoitus ja nimenselvennys _____

Suostumuksen vastaanottajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Tutkimuksesta vastaavana henkilönä toimii Maija Jäppinen, Helsingin yliopisto

Tätä suostumusasiakirjaa on tehty kaksi (2 kpl), joista toinen annetaan tutkittavalle ja toinen suostumuksen vastaanottajalle.

Liite 2

Haastattelun apukysymykset

Millaista tietoa työssä saadaan asiakkaiden elinympäristöjä koskien?

Onko organisaation strategiassa huomioitu kestävä kehityksen tavoitteita? Miten tämä näkyy käytännössä? Miten ekososiaalista ajattelua ja toimintaa voitaisiin organisaatiossa kehittää? Millaisia vaikutusmahdollisuuksia työntekijöillä on?

Otetaanko budjetin laadinnassa tai kilpailutuksessa huomioon ekologisen ja sosiaalisen kestävyys edistäminen?

Mihin asioihin voidaan vaikuttaa? Millaisia rakenteellisen sosiaalityön käytäntöjä tai välineitä on käytössä ja miten näissä voitaisiin huomioida ekososiaalisia tekijöitä?

Miten esimerkiksi asumispalveluiden suunnittelussa tai järjestämisessä voitaisiin huomioida ekososiaalisuutta vahvistavia tekijöitä, kuten asiakkaiden luontoyhteyttä, osallisuutta tai yhteisöllisyyttä? Miten asumispalvelut voitaisiin järjestää ekologisesti mahdollisimman kestäväällä tavalla?

Millaisia kestävyys kannalta hyviä käytäntöjä organisaatiossa on jo käytössä?

Miten yhteistyötä muiden toimijoiden ja palveluiden käyttäjien kanssa voitaisiin kehittää? Millaisia osallistumisen mahdollisuuksia asiakkailla on?

Miten toiminnassa voitaisiin luoda yhteisöllisyyttä? Millaisia ryhmätoimintoja asiakkaille on tarjolla? Voidaanko niitä lisätä? Voitaaisiinko näiden järjestämisessä huomioida ekososiaalista näkökulmaa?

Miten toiminnassa voitaisiin vahvistaa osallistujien luontoyhteyttä?

Miten organisaatio tai rakenteet tukevat tai estävät ekososiaalisten näkökulmien huomioimista?

Miten asiakkaan ympäristö otetaan työskentelyssä huomioon?

Koulutusten tai työpajojen järjestäminen työntekijöille tai asiakkaille?